БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЁШ ЛЕНИНЧИ

Газета 1925 йил 8 февралдан чиқа бошлаган

1990 йил 18 апрель Чоршанба
№ 74 (13.510). Баҳоси 3 тийин.

• ЎЗБЕКИСТОН ЛКСМ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ОРГАНИ •

Информацион билдириш

1990 йил 15 апрелда ВЛКСМ XXI съезди делегатлари мунозара марказларида ва делегатлар клубларида ишладилар.

16 апрелда съезднинг эрталабки мажлисида «ВЛКСМ XXI съездининг КПСС Марказий Қўмитасига ва мамлакат коммунистларига мурожаати» қабул қилинди.

Шу масалани муҳокама қилишда КПСС Марказий Қўмитаси Сиёсий бюроси аъзоси, КПСС Марказий Қўмитасининг котиби В. А. Медведев, КПСС Марказий Қўмитасининг котиби И. Т. Фролов қатнашдилар.

ВЛКСМ XXI СЪЕЗДИНИНГ КПСС МАРКАЗИЙ ҚЎМИТАСИГА ВА МАМЛАКАТ КОММУНИСТЛАРИГА МУРОЖААТИ

ВЛКСМ ва КПСС тарихий тақдирининг узвий боғланганлигини, комсомолда, фирқада ва умуман жамиятда юзага келган мураккаб ва зиддиятли вазиятни эътиборга олиб, ВЛКСМ XXI съезди КПСС Марказий Қўмитасининг «Принципиал негизда жипслашиш учун» очиқ хатига ўзининг муносабатини белгилаб олишни зарур, деб ҳисоблайди.

ВЛКСМ XXI съезди делегатлари таъкидлайдиларки, сўнгги ойларда КПССда съездолди мунозараси фаол бораяпти. Фикримизча, КПСС Марказий Қўмитасининг съездга ҳаракат дастури лойиҳасигина эмас, балки бошқа нуқтаи назар, шу жумладан «Демократик ҳаракат дастури» ҳам мавжудлиги мунозарага кўп жиҳатдан ўткирлик ва жўшқинлик бағишламоқда.

Ҳар икки ҳужжат ҳам камчиликлардан ҳоли эмаслиги шубҳасиз, жиддий таҳлил этиш ва ана шунча жиддий маромига етказишни тақозо этади.

Биз шуни англаб, КПСС Марказий Қўмитасининг 1990 йил 11 апрелдаги хатида ҳозирдаёқ «...ишни қатъият ва собитқадамлик билан фирқани парчалаб юбориш сари олиб бораётган, КПСС ичида фракцияларни ташкилий жиҳатдан шакллантираётган, совет халқининг танлаб олган социалистик йўлини рад этаётган, ўз қарашлари ва хулқ-атвори билан ўзини ўзи фирқа қаторидан амалда чиқариб қўйган фирқа аъзоларига нисбатан қандай иш тутиш лозимлигини аниқлаб олиш зарур. Бундай кишилар КПСС сафларида қолиши мумкинми?..» — деб жаранглаган даъватидан ташвишдамиз.

Фикримизча, КПСС Марказий Қўмитасининг очиқ хати — бу фирқада мунозарани сусайтиришга уриништдан иборат.

Съездолди мунозараси қизиганда ана шу мактубнинг чиқиши консерватив кучлар КПСС Марказий Қўмитаси очиқ хатидан бошқача нуқтаи назарларни ифодаловчи коммунистларни бостириш учун асос сифатида фойдаланишларига олиб келиши мумкин.

Биз КПСС Марказий Қўмитасига, барча коммунистларга, барча фирқа ташкилотларига мурожаат қиламиз ва таклиф этамиз:

— КПСС XXVIII съездига қадар КПССда у ёки бу ҳаракат дастурининг тарафдори бўлган фирқа аъзоларига ташкилий чоралар кўрилишидан тийилиб турилсин;

— «Демократик ҳаракат дастури» тарафдорлари съездолди даврида фракцияга ташкилий шаклланишдан воз кечишсин ва асосий эътиборни ўз ғояларини фирқа ташкилотларининг йиғилишларида, фирқа қўмиталарининг пленумларида ва мажлисларида тарғиб қилишга қаратсинлар.

Биз ана шундай қадам қўйилиши съездолди мунозараси амалий ривожланишини таъминлаши, КПСС XXVIII съездида фикрлар хилма-хиллигини реал таъминлаши, съезд томонидан энг мақбул, чамалаб кўрилган қарорлар қабул қилиниши учун шарт-шароитлар яратиши мумкин деб ҳисоблаймиз.

* * *

Бизнинг ишончимиз комилки, фақат КПСС съезди КПСС Марказий Қўмитасининг, «Демократик ҳаракат дастури»да ёки қандайдир бошқа ҳаракат дастурида ифодаланган барча тараққийпарвар жиҳатга суянган ҳолда фирқанинг стратегик йўлини белгилаб олиши, фақат съездгина у ёки бу назарий нуқтаи назар тарафдорларига фирқада ўрин борми-йўқлигини ҳал этишга ҳақлидир.

Овоз беришда қатнашган 1568 нафар съезд делегатидан 426 нафари бошқача вариант қарорни қўллаб-қувватлади: съезд томонидан 14 апрелда қабул қилинган Мурожаат қайта кўриб чиқилмасин, КПСС Марказий Қўмитаси хатидан тўртинчи сўз бошисида келтирилган тўла кўчирма тўғрисида овоз бермасдан аввал қабул қилинган қарорни ҳам бир пайтда тасдиқлади. Алоҳида фикр сифатида шакллантирилган Мурожаат матнини келтирамиз.

ВЛКСМ ва КПСС тарихий тақдири узвий боғланганлигини, комсомолда, фирқада ва умуман жамиятда юзага келган мураккаб ва зиддиятли вазиятни эътиборга олиб, ВЛКСМ XXI съезди КПСС Марказий Қўмитасининг «Принципиал негизда жипслашиш учун» очиқ хатига ўзининг муносабатини белгилаб олишни зарур деб ҳисоблайди.

ВЛКСМ XXI съезди делегатлари таъкидлайдиларки, сўнгги ойларда КПССда съездолди мунозараси фаол бораяпти. Фикримизча, КПСС Марказий Қўмитасининг съездга ҳаракат дастури лойиҳасигина эмас, балки бошқа нуқтаи назар, шу жумладан «Демократик ҳаракат дастури» мавжудлиги мунозарага кўп жиҳатдан ўткирлик ва жўшқинлик бағишламоқда.

Ҳар икки ҳужжат ҳам камчиликлардан ҳоли эмаслиги шубҳасиз жиддий таҳлил этиш ва ана шунча жиддий маромига етказишни тақозо этади.

Биз шуни англаб, КПСС Марказий Қўмитасининг 1990 йил 11 апрелдаги хатида ҳозирдаёқ «...ишни қатъият ва собитқадамлик билан фирқани парчалаб юбориш сари олиб бораётган, КПСС ичида фракцияларни ташкилий жиҳатдан шакллантираётган, совет халқининг танлаб олган социалистик йўлини рад этаётган, ўз қарашлари ва хулқ-атвори билан ўзини ўзи фирқа қаторидан амалда чиқариб қўйган фирқа аъзоларига нисбатан қандай иш тутиш лозимлигини аниқлаб олиш зарур. Бундай кишилар КПСС сафларида қолиши мумкинми?.. — деб жаранглаган даъватидан ташвишдамиз.

Фикримизча, КПСС Марказий Қўмитасининг очиқ хати — бу фирқада мунозарани сусайтиришга уриниш, деярли далиллар келтирмасдан маъмурий куч ишлатиш усулини қўллаб, ҳужжатлардан бирининг устунлигини исботлашга уринишдир.

Фикримизча, съездолди мунозараси қизиган пайтда бу хатнинг чиқиши — бу жиддий сиёсий хато.

Биз КПСС Марказий Қўмитасининг очиқ хатида консерватив кучлар «Демократик ҳаракат дастури» тарафдорларини, бошқача нуқтаи назарни ифодаловчи барча коммунистларни бостириш учун асос сифатида фойдаланишидан хавфсираймиз. Биз КПСС Марказий Қўмитасига, барча коммунистларга, барча фирқа ташкилотларига мурожаат қиламиз ва таклиф этамиз:

— КПСС XXVIII съездига қадар КПССда у ёки бу ҳаракат дастурининг тарафдори бўлган фирқа аъзоларига ташкилий чоралар кўрилишидан тийилиб турилсин;

— «Демократик ҳаракат дастури» тарафдорлари съездолди даврида фракцияга ташкилий шаклланишдан воз кечишсин ва асосий эътиборни ўз ғояларини фирқа ташкилотларининг йиғилишларида, фирқа қўмиталарининг пленумларида ва мажлисларида тарғиб қилишга қаратсинлар.

Биз ана шундай қадам қўйилиши съездолди мунозараси амалий ривожланишини таъминлаши, КПСС XXVIII съездида фикрлар хилма-хиллигини реал аниқ таъминлаши, съезд томонидан энг мақбул, чамалаб кўрилган қарорлар қабул қилиниши учун шарт-шароитлар яратиши мумкин деб ҳисоблаймиз.

* * *

Бизнинг ишончимиз комилки, фақат КПСС съезди КПСС Марказий Қўмитасининг «Демократик» ёки бошқа бирор бир ҳаракат дастурида ифодаланган барча тараққийпарвар жиҳатларга таянган ҳолда фирқанинг стратегик йўлини белгилаб олиши, фақат съездгина у ёки бу назарий нуқтаи назар тарафдорларига фирқада ўрин борми-йўқлигини ҳал этишга ҳақлидир.

Бугун шундай, эртагачи...

Вақт алламаҳал. Биз барибир бугунги ўтган кун ҳақида, аниқроғи, анжуман тўғрисида батафсилроқ билиш иштиёқида эдик. Унда қатнашаётган Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитасининг котиби Абдурашид Қодиров уйқудан кечиб бўлса-да, суҳбатни давом эттиришга рози бўлди.

— Очиғини айтганда биз, ёшлар рўзномаси ходимлари комсомол тўғрисида кўп ёзамиз. Аммо айрим масалаларда ўзимизга ўзимиз қарши чиқиб қоламиз. Масалан, бугун энг қизғин паллага кирган ВЛКСМнинг XXI съезди ҳақида ёзаётган мақоламизда ҳам ана шундай руҳ бор. Битикларимиз халқ иродасига доим ҳам мос келавермаяпти...

— Бир неча йил комсомолда ишлаётганимга қарамай ўзимни ҳам шунга ўхшаш фикрлар қийнаб келади. Айниқса, охирги икки-уч йилда. Чунки қайта қуриш жараёнида комсомол ишидаги қисман йўқотишларимиз ёшларнинг комсомолдан ранжишганини кўрсатиб турибди. Комсомол ташкилоти ёшларга керакми? Унга аъзо бўлган йигит-қизлар ўз олдиларига қўйган мақсадларига эришаяптиларми? Умуман комсомолнинг келажаги борми? — деган саволларга ўзим ҳам қийналиб жавоб бераман. Аммо Коммунистик. Ёшлар ташкилоти йигит-қизларимизга, назаримда, керак. Бугун Бутуниттифоқ миқёсида комсомолга ишонч қолмаётгани сари жумҳуриятимизда унга ишонч билдирган ёшларнинг умидларини оқлаш лозим, деб биламан. Аммо бу ишни қисқа вақт ичида қилолмасак коммунистик ёшлар ғояси хавф остида қолиб кетиши мумкин.

Йигит-қизлар комсомолдан нима кутишмоқда. Менимча, улар биринчи навбатда, ундан шанбалик ташаббускори, социалистик мусобақа ташкилотчиси эмас, балки ўз манфаатларини ҳимоя қила оладиган, қишлоқ, ноҳия, шаҳар, вилоят ва жумҳурият миқёсида ёшларнинг ҳуқуқларини ажратиб берувчи, халқимиз учун амалга ошириладиган ишларни белгилайдиган ҳамда шу ишларнинг бажарилиши учун имкон яратиб берадиган ташкилот бўлишини кутишмоқда... Мана бир йилдирки, коммунистик ёшлар талаб ва истакларини қондира оладиган ана шундай ташкилот қурилмасини излаяпмиз. Айрим йўналишларда ҳаракатларимиз ўз ижобий самарасини бераётир. Афсуски, комсомол жамиятимизнинг бир қисми бўлгани учун жамиятга хос бўлган камчилик ва нуқсонлардан жуда қийинчилик билан халос бўлаяпти. Айнан мана шу муаммолар нафақат жумҳуриятимиз комсомол ташкилотига, балки Иттифоқ комсомолига ҳам тааллуқли. Буни шу кунларда ўтаётган ВЛКСМнинг XXI съезди яққол кўрсатиб турибди.

— Анъанавий бўлса-да, сизга шу саволни беришга мажбурмиз: съезд ҳақида умуман қандай фикрдасиз?

— Бу чиндан ҳам анъанавий савол бўлса-да, унга тўлиқ жавоб бериш қийин. Негаки, бу фавқулодда чақирилган съезд ва буни анжуманда бўлган ҳаракатлар, тортишувлар, шаклланаётган гуруҳбозлик, энг ўткир муаммолар юзасидан кескин қарама-каршиликни ифода қилмоқда...

— Янглишмасам шулардан бири КПСС Марказий Қўмитасининг мамлакат барча коммунистларига Очиқ хати бўлса керак?

— Тўғри, ушбу хат съезд делегатларини икки қисмга бўлиб ташлади. Қизиғи шундаки, КПСС Марказий Қўмитасининг шу хатида баён этилган ғоя ва таклифларини асосан Ўрта Осиё, Қозоғистон, Молдавия, Белоруссия делегатлари маъқуллашди. Аксинча, Россия Федерацияси, Москва, Ленинград ва яна бир қатор ўлкалар вакиллари унга қарши чиқишди. Назаримда, бу табиий ҳол. Чунки биз КПСС ҳаракатини биринчи навбатда ўзимизнинг партия ташкилоти орқали сезамиз. Очиғини айтишим керак, Иттифоқимизнинг турли ўлкаларидан келган кўплаб делегатлар билан суҳбатда бўлдим ва бир хулосага келдим: бизнинг партия ташкилотимиз охирги пайтларда қилган ҳаракатлари Москва, Россия ўлкаси партия ташкилотларининг фаолиятидан жуда ҳам фарқ қилади.

Халқни гап билан шиор билан тўйдириб бўлмайди. Халқ фақатгина чақириқларни амалий ишлар билан тўлдира оладиган сиёсий кучга ишонади. Москва ва Ленинград шаҳарларида фирқа ташкилотлари сайлов даврида мағлубиятга учрагани бежиз эмас.

Энди КПСС Марказий Қўмитасининг Очиқ хати тўғрисида. Менимча, бу хат бундан бир неча ой муқаддам чиқиши керак эди. Чунки партиявий фикрлар хилма хиллиги билан емирилиш фаолияти орқали ўзининг шахсий манфаатларига эришиш ўртасида катта фарқ бор. Албатта ҳар бир жамиятда, ҳар бир сиёсий ташкилотда фикрлар хилма-хиллиги бўлиши керак. Озчилик гуруҳ ўзининг фикрларини баён этишга ҳақли бўлиши лозим.

Лекин у имкониятдан фойдаланиб, ушбу сиёсий кучни бўлиб ташлашига ҳаққи йўқ деб ўйлайман. Кўп делегатлар билан, жумладан, КПССдаги «Демократик ҳаракат дастури» номини олган гуруҳга қўшилган делегатлар билан мулоқотдан сўнг шу фикрга келдимки, мазкур гуруҳ хатти-ҳаракати партиянинг парчаланишига олиб келади. Назаримда, «Демократик ҳаракат дастури» раҳбарлари бугунги вазиятдан фойдаланиб, Компартиянинг янгиланиш шиори остида бошқа бир партия ихтиро қилишни мўлжаллашмоқда ва уларнинг айримлари матбуотдаги мурожаатларида бу мақсадларини яширишмаяпти. Лекин расмий суҳбатларда ўзларини ўзлари инкор этаяптилар. Шунинг учун ҳам уларнинг ҳаракатлари бизда ишончсизлик туғдирди. Биз съездда пайдо бўлган кескин вазиятда ҳам ўзимизнинг қатъий фикримизда турган ҳолда очиқ хатни асосан маъқулладик.

Тўғри, ушбу хат орқали айрим партия раҳбарлари ўзлари ёқтирмаган фаол коммунистларни партиявий ҳаётдан четга суриб қўйишлари мумкин. Шунинг учун ҳам съездда қабул қилинган мурожаатда биз делегатлар КПСС МҚдан, бутун партия ташкилотларидан ҳар бир адашган коммунист тақдирига ниҳоятда катта масъулият билан ёндашишни талаб этдик.

— Ўзбекистон комсомолининг биринчи котиби сўзга чиқиб, ВЛКСМ федератив асосда бўлиши керак, деган фикрни илгари сурди ва шу билан бирга анжуманга тайёрланган ҳужжатларда Ўрта Осиё жумҳуриятлари делегатларининг Тошкентда бўлган анжуманолди кенгашида билдирилган фикр ва таклифларини инобатга олинмаганлигига эътироз билдирди. Съезд давомида вазият ўзгардими? Бизнинг делегатлар таклифлари инобатга олиняптими? Яна бир савол: делегатлар орасида энг фаоллари ким деб ўйлайсиз?

— Ушбу съездда қатнашаётган делегатларимиз мақсад ва муддаоларини аниқ билдиришди. Албатта, мен илгаригидек «якдиллик» тўғрисида гапирмоқчи эмасман. Чунки Ўзбекистондан 172 нафар делегат келган бўлса, шубҳасиз, 172 хил фикр ҳам бор. Мисол учун кеча съездда «Комсомольская правда» рўзномасининг бош муҳаррири съездда ёки пленумда тасдиқланиши керак, деган баҳс юзасидан делегатларимизнинг фикри бир жойдан чиқмади. Қашқадарёдан сайланган делегатлар муҳаррир съездда сайлансин, дейишса, Андижон, ҚҚАССР делегатлари муҳаррир пленумда сайлансин, деган фикрни ёқлаб чиқишди.

— Ўзингизчи?

— Мен Қашқадарёдан сайланганман... Съездда энг фаол қатнашаётган делегатлар ҳақида гапирадиган бўлсам, Акмал Саидов, Муҳиддин Турсунов, Игорь Бибиков, Ўрол Холмонов, Анвар Жўраев, Алишер Мусахоновларни тилга олишим мумкин.

Энди съезд жараёнида бўлаётган воқеалар тўғрисида Очиғини айтишим керак: оғзаки равишда ҳамма комсомол федератив асосда тузилсин, деган гапни маъқуллаяпти. Аммо аслида бизга қалбаки федератив ёшлар ташкилоти принципларини ўтказмоқчи бўлишяпти. Айниқса, Россия комсомол ташкилоти делегатлари. Федератив асосда ташкилот тузилсин, деган ушбу делегатлар аслида амалий ҳаракатларини федерация ғоясига қарши йўналтиришмоқда. Ҳаттоки делегацияларни бир-бирига қарши қўйиш ниятида бўлганлар ҳам йўқ эмас. Ҳали ҳам ғоявий бирликни «бой ила хизматчи» бирлигидан ажратолмайдиган, мустақил жумҳурият комсомол ташкилоти устидан олдингидай ҳукмронлик қиламиз, деган ниятлар ҳам йўқолмаган.

Айримлар жумҳурият комсомол ташкилотининг асл моҳиятини, талабларини тушунмайдилар. Назаримда, бу ҳол ўтмишдаги ҳукмронлик сиёсатини эслатади. Ҳолбуки, бугун биз тамоман бошқа замонда яшаяпмиз ва ўз ҳуқуқларимизни бой бермаслик учун курашяпмиз. Асосий мақсадимиз «унитар» шаклидаги ёшлар ташкилотидан воз кечиш, ВЛКСМни ҳақиқий федератив асосда жумҳурият комсомол ташкилотлари иттифоқига айлантириш. Оддий қилиб айтганда, «бараксимон» хонадонда яшаб, бир-биримиздан аразлаб юргандан кўра бир қишлоқда, аммо ҳамма шароитлари бўлган алоҳида уйларда яшаб, бир-биримизникига меҳмон бўлиб борайлик, ҳар ишда кўмаклашайлик, яхши-ёмон кунларда ҳам. Ушандагина инсонларнинг бир-бирига бўлган қадри билинажак.

Ушбу суратларни махсус мухбиримиз Е. БОТИРОВ ВЛКСМ XXI съезди ўтаётган Москванинг «Россия» меҳмонхонасида туриб тарихга муҳрлаган. Ногиронлар аравачасида ўтириб съезд ишини кузатаётган йигитни қаранг. «Афғон»дан хотира. Ана шундай хатоларга йўл қўйилмаслигига кафолат борми? КПСС Марказий Қўмитаси Сиёсий бюроси аъзолигига номзод, СССР мудофаа вазири армия генерали Д. Т. Язов ҳузурига ташриф буюрган ўзбекистонлик делегатлар гуруҳи юқоридаги сингари жумбоқларга жавоб излашди. Пастдаги делегат қизга гулни ким совға қилгани эса бизга мавҳум.

Уйғониш

МОСКВА. (Махсус мухбирларимиз Ж. РАЗЗОҚОВ ва Ҳ. АҚБАРОВ телефон орқали хабар қилади).

Баҳор уйғониш фасли. Буни кенг маънода тушуниш керак. Москвада чинакам баҳор апрелнинг ўрталаридан бошланади. Бу ерда ўтаётган комсомол анжуманида ҳам ана шунга монанд уйғониш ҳолати, яққол сезилмоқда.

Комсомол XXI съездининг олтинчи куни. Бу анжуман жараёнида энг асосий ҳал қилувчи кун бўлди. Бундай дейишимиз бежиз эмас. Энг муҳим ҳужжатлар лойиҳалари, жумладан, ВЛКСМ Ҳаракатномаси ва Устави лойиҳалари кўриб чиқилди. Шу куни йиғилиш ярим тунда ниҳоясига етди. Бироқ съезднинг олтинчи куни шу билангина тугамади. Биз «Россия» меҳмонхонасининг қаватларидан биридаги қизғин баҳс устидан чиқиб қолганимизда билдик-ки, бу мулоқот ҳали-бери тугамайди.

Қашқадарёлик бир гуруҳ делегатлар бугун анжуманда айтилган ва айтиб улгурмаган фикрларини, марказий матбуотда съезд тўғрисида берилаётган хабарларни муҳокама этишаётган эди. Йигитларни қизиққон ҳолда кўрдик. Уларнинг бири **Косон ноҳиясидаги Свердлов номли давлат хўжалигининг зоотехниги Ўткир Ниёзқулов экан.**

— Қишлоқ ёшлари мунозара марказида қатнашаяпман. Кўтарилаётган муаммолар жумҳуриятимиз учун унчалик тўғри келмайди. Марказда РСФСР комсомолининг биринчи таъсис съездида қабул қилинган қарорлар иш учун асос қилиниб олинмоқда. Масалан, РСФСРнинг Ноқоратупроқ зоналарида ишчи кучи етишмаётганлиги, қишлоқ ёшларининг саксон фоизи шаҳарларга кўчиб кетиши, қишлоқларнинг йўқолиб бораётганлиги бизга тўғри келадими, ахир?! Бу муаммолар шу зоналар учун хос бўлиши мумкин. Ўрта Осиё жумҳуриятлари учун улар долзарб масала эмас. Бизда ишсизлик, ичимлик суви ҳолати, газлаштириш, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлайдиган корхоналарнинг етишмаслиги ва шунга ўхшаш бошқа муаммолар съезд жараёнида муҳокама этилмаяпти. Кўпчилик оддий комсомоллар ўз фикр-мулоҳазаларини минбарга чиқиб дадил айтиш имкониятига эга эмаслар.

Бу ерда чиқаётган айрим матбуот нашрлари, радио ва телекўрсатувларда комсомол анжумани, шу билан бирга унда ўзбекистонлик делегатларнинг фаолияти тўғрисида тўлақонли бўлмаган узуқ-юлуқ маълумотлар беришмоқда. Ҳатто кўп ҳолларда москвалик ҳамкасбларимиз делегатлар билан бўлган суҳбатларни истаганларича қайчилаб, ноқулай вазиятни вужудга келтиришмоқда. Съезд йўналиши ҳақида нотўғри хулосалар чиқаришмоқда. Улар ҳаққонийликдан чекинишиб, кўпчилик делегатларнинг ўринли эътирозларига сабаб бўлишяпти. «Биз фақат «Ёш ленинчи»мизга ишонамиз», дейишмоқда ўзбекистонлик делегатлар...

КЕЛАЖАГИМИЗ—МАКТАБДА!

СССР ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ, МАҲАЛЛИЙ СОВЕТЛАР ДЕПУТАТЛАРИ, ЖАМОАТЧИЛИК ТАШКИЛОТЛАРИ, МИНИСТРЛИКЛАР, ИДОРАЛАР, КОРХОНАЛАР ВА КООПЕРАТИВЛАРНИНГ РАҲБАРЛАРИ, МЕҲНАТ КОЛЛЕКТИВЛАРИ, ФАН, АДАБИЕТ ВА САНЪАТ АРБОБЛАРИ, ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ХОДИМЛАРИ, ОТА-ОНАЛАР ЖАМОАТЧИЛИГИ, КЎП МИЛЛАТЛИ ЖУМҲУРИЯТИМИЗДА ИСТИҚОМАТ ҚИЛУВЧИ БАРЧА МЕҲНАТКАШЛАРГА

МУРОЖААТНОМА

Жумҳуриятимизнинг миллий, ижтимоий-иқтисодий ва маънавий тараққиёти бевосита мактабга боғлиқ. Бу фикр ҳаммага маъқул бўлса керак, деб ўйлаймиз.

Халқ донишмандлари, элимизнинг буюк мутафаккирлари Фаробий ва Беруний, Улуғбек ва Навоий, Завқий ва Фурқат, Ҳамза ва Аваз Ўтар фақат маориф ва маданият орқали инсон ва давлатнинг келажакда гуллаб-яшнашини ўз даврларида кўра олдилар. Улуғбек ўзининг машҳур мадрасаси пештоқига «Илм олиш ҳар бир эркак ва аёл мусулмон учун ҳам фарз, ҳам қарздир» деган ибораларни ёзиб қўйганди.

Совет Ўзбекистони тарихининг ёрқин саҳифаси — унинг халқ таълими тараққиётидан иборат бўлиб, миллионлаб кишиларнинг жаҳолатдан билим сари улкан қадам ташлашларига замин яратди. Ана шунга асосланадиган бўлсак, бугунги мезон ҳам, талаб ҳам янгиланиш даврида янгичасига иш тутишни тақозо этади. Халқаро саводхонлик йилида биз фарзандларимизнинг илм олишда бир мунча орқада қолаётганликлари, аксарият ёшлар орасида билим олишга қизиқиш жуда суст даражада эканлиги хусусида ўйлаб кўришнинг айни пайти келганлигини унутмаслигимиз керак. Сир эмас, мактабларимизда болаларнинг бир қисми ҳанузгача ҳижжалаб ўқийди, ёзганда хатоларга йўл қўяди, ҳисоблашни яхши билмайди, бундай эътиборсизлик натижасида мактаб ишини қайта қуриш, кўриниб турибдики, жамиятдаги қайта қуришдан орқада қолмоқда.

Бугунги кунда Ўзбекистонда ҳар саккиз мактабдан биттаси авария ҳолатида эканлиги, мактабларнинг 70 фоизида болалар икки, ҳатто уч сменада ўқишаётганини кўриб виждонимиз ўртанмай, изтироб чекмай бўладими. Парталар, шунингдек мактабга тааллуқли бошқа буюмлар, таълимнинг замонавий техника воситалари ҳанузгача етишмайди. Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш жоизки, ўқувчилар замонавий дарсликларсиз ўқиб келишмоқда. Ёшларга тарбия беришда аксарият ўқитувчи ва тарбиячилар эътиборсизликка йўл қўймоқдалар. Натижада, бу ҳол айниқса қишлоқ мактабларида оғир вазиятни вужудга келтирди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Министрлар Совети халқ таълимини соғломлаштириш учун амалий чора-тадбирлар белгиламоқдалар. Аммо бутун жумҳуриятни, унинг ҳар бир аҳолисини мактаб ҳашарига сафарбар этмай туриб, юқорида қайд этилган нуқсонларни бартараф қила олмаймиз. Акс ҳолда бизнинг ёшлар олдида, Ўзбекистонимиз келажаги олдида юзимиз шувит бўлиб қолади.

Яқиндагина Ўзбекистон ССР ва маҳаллий Советлар халқ депутатлари сайлови ўтказилди, партия конференциялари, Ўзбекистон Компартияси XXII съезди ҳамда КПСС XXVIII съезди арафасида турибмиз.

Биз Ўзбекистон ССР ва СССР халқ депутатларига, маҳаллий Советларнинг депутатларига мурожаат қиламиз.

Халқ сизларга ишонч билдириб, жумҳуриятда ва жойларда бутун ҳокимиятни топшириб қўйди. Шундай экан, ҳозирги замон кишисига муносиб халқ таълими системасини таркиб топтириш учун ундан тўла-тўкис фойдаланиш лозим.

Маорифга сарфланадиган миллий даромад улушини анча кўпайтириш, барча маҳаллий имкониятларни мактаб ишида жадал, аниқ силжишлар бўлиши учун сафарбар этиш керак.

Мактабда қайта қуриш жараёнлари ишончли ҳуқуқий асосга муҳтож — халқ таълими тўғрисида Ўзбекистон ССРнинг янги қонунини қабул қилиш зарурати етилди.

Мамлакатда, жумҳуриятда қайта қуриш инсонга қаратилган экан, фарзандларимиз, оилаларимиз турмуш шароитини, уларнинг фаровонлигини тобора яхшилайлик, ёш авлод тарбияси йўлида ҳамжиҳат бўлиб, пухта замин яратайлик.

Кўпгина депутатликка номзодларнинг сайловолди дастурларида мактабга ёрдам бериш тўғрисидаги бандлар алоҳида қайд этилган эди. Мактаб муаммолари халқ сайлаган ҳар бир депутат ғайрат-шижоатининг мажбурий таркибий қисмидан ўрин олсин, сайловчилар эса депутатларнинг ҳисоботлари мобайнида бу ҳаракатларнинг аниқлиги устидан назорат олиб боришсин.

Бизга «қишлоқ мактаби» жумҳурият, вилоят дастурлари, уларнинг амалга оширилиши устидан жамоат-давлат назорати, хўжаликлар берадиган қўшимча маблағлардан, колхозлар, кооперативларнинг кўнгилли ажратмаларидан, хусусий кишилардан, шунингдек мактаб жамоат ташкилотларининг ўзлари ишлаб топган маблағлари ҳисобига қишлоқ мактаби фондлари ташкил этишимиз зарур.

Депутат ўртоқлар, мактабни қайта қуришни жадаллаштириш ва чуқурлаштиришда халқ таълими, район, шаҳар Советларининг фаолияти ва мавқеини кучайтиришни таъминлаш сизларга боғлиқдир.

Биз коммунистларга, партия конференциялари, Ўзбекистон Компартияси XXII съезди ва КПСС XXVIII съезди делегатларига мурожаат қиламиз.

Ўзбекистон мактаблари жумҳуриятнинг меъморчилик санъатларига тўлақонли жавоб бера оладиган, ўқувчи ёшларнинг ҳар томонлама ўсиши учун барча зарур имкониятларга эга бўлсин.

Мактаб биноларини ўз вақтида, фақат юксак сифатли ҳамда барча зарур жиҳозлар билан таъминланган ҳолда фойдаланишга топширилиши бинокорлару таъминотчиларнинг энг муҳим ва долзарб иши бўлиб қолмоғи керак.

Биз министрлик ва идоралар, корхоналар, кооперативлар раҳбарларига, меҳнат коллективларига мурожаат қиламиз.

Бугунги мактаб ўқувчилари — келажакда ишлаб чиқаришдаги яратувчи инсонлардир. Эндиликда хўжалик ҳисобига тўлиқ ўтилаётган бир даврда кўпгина хўжаликлар, корхона ва бирлашмалар мактабга ёрдам кўрсатишни ўз зиммаларидан соқит қилишга уринмоқдалар, бўлажак мутахассислар тайёрлаш учун харажатларни камайтирмоқдалар. Бу ўринда бир нарсани аниқ тушуниш керакки, маорифга, мутахассислар тайёрлашга маблағ сарфлаш ҳам иқтисодий, ҳам ижтимоий жиҳатдан энг самарали ишдир. Бундай хайрли ишга ғамхўрлик қилмайдиган жамоат ташкилоти ўзини ўзи алдайди, абгор қилади. Ўзини ўзи келажакдан маҳрум этади.

Ўқувчиларни баҳоли қудрат меҳнатга жалб этишда болалар техник ижодкорлигини ривожлантириш учун шароит яратишга кўмаклашинг.

Мактаб жиҳозларини тайёрлаш ва биноларни қайта қуриш учун корхоналарда махсус жойлар, цехлар ташкил этинг ва бунга имкон яратинг, солиқ имтиёзлари белгиланган ҳолда кооперативлар фаолиятидан фойдаланишни жорий қилинг.

Биз нашриёт, полиграфия ходимларига мурожаат қиламиз.

Мактаблар буюртмалари ўз муддатида ва сифатли бажарилсин. Фарзандларимиз янги, қизиқарли, тушунарли, чиройли, замонавий дарсликлар, қўлланмалар, маълумотномалар, луғатлар, она тилидаги бадиий адабиётларга эга бўлишни истайдилар. Ўқувчиларнинг дарсликларни танлаб олишларига имконият яратилмоғи керак.

Биз фан, адабиёт ва санъат ижодкорларига мурожаат қиламиз.

Ҳамид Олимжон урушдан олдинги йиллардаёқ ўз ҳамкасблари билан бирга: «Болалар ижодиётини ўстиришга ҳар томонлама кўмаклашайлик», деб ёзган эди. Бу сўзлар бугунги кунда ҳам ўз кучини ва жарангини йўқотгани йўқ.

Ҳар бирингиз мактабни ривожлантиришда, ҳеч бўлмаганда бир ўқувчига, синфга, мактабга фан ва миллий маданият чўққиларини, мамлакат ва дунё халқлари маданиятини яхшироқ билиб олишда, халқ таълимига — таълим ва тарбия янги мазмунини чуқурлаштиришда, иқтидорли, салоҳиятли ўқувчиларни аниқлаш ва уларнинг қобилиятларини ўстиришнинг таъсирчан йўналишларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда ўз ўрнингизни белгилаб олинг.

Жумҳуриятда Ўзбекистон ССРнинг давлат тили тўғрисидаги қонун амалга оширилмоқда. Она тилини мукаммал ўрганиш — миллий мактабнинг асоси. Биз Ўзбекистонда аҳолининг она тилида таълим олиши борасидаги эҳтиёжларини тўла-тўкис қондиришга ҳаракат қилаётирмиз. Ёшлар ўртасида она тилини чуқур эгаллашнинг аҳамиятини ошириш унинг ўқитилиш самарадорлигини кўтаришда ўқитувчиларга ёрдам кўрсатиш, рус тилида сўзлашувчи аҳолига жумҳурият давлат тилини ўзлаштиришда кўмаклашиш ёзувчилар ва шоирларнинг, тилшунос олимларнинг инсоний бурчидир.

Ўқувчилар Ўзбекистон тарихига оид қайта ишланган янги дарсликларга катта эҳтиёж сезмоқда. Бу дарсликларда «оқ доғ»ларга ўрин бўлмаслиги керак.

Барча синфлар учун ана шундай китоблар яратишда ёрдам бериш тарихчиларимиз, ёзувчиларимиз, публицистларимизнинг олижаноб ишидир.

Биз ўқитувчилар, тарбиячилар, халқ таълими идоралари ходимларига мурожаат қиламиз.

Ойбек ҳаққоний равишда «Ўқитувчи — ер юзидаги энг асосий касб соҳиби. У бўлмаса физиклар ҳам, лириклар ҳам бўлмас эди», — деб ёзган эди.

Қайта қуриш ўқитувчи тўғрисидаги масалани айниқса кескин қилиб қўйди. Жамиятга, мактабга, болаларга юрагини бахшида этган, ўз фанини чуқур биладиган, ранг-баранг методик воситаларни эгаллаган, муфассал психологик-педагогик тайёргарлик кўрган муаллимлар керак. Бугунги кунда ўқитувчи — янгиланиш мафкураси тарғиботчиси бўлмоғи лозим.

Биз халқнинг ўз муаллимларига ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлиш анъанасига қайтиш йўлидан бормоқдамиз. Ўқитувчилар, муаллимларнинг яхши шароитларда ишлашлари, яшашлари ва дам олишлари учун барча эҳтиёжларни қондиришга ҳаракат қилмоқдамиз. Ҳозирча бу иш бироз талаб даражасида эмас. Аммо ўқитувчилар ҳам ўзларининг юксак номларига муносиб бўлишга ҳаракат қилишлари, мактабни қайта қуришда фаол иштирок этишлари керак.

Жумҳуриятда халқ маорифини бошқаришнинг янги ташкилотлари таркиб топмоқда. Улар халқ таълими соҳасида ягона давлат сиёсатини қатъий амалга оширувчилар бўлмоқлари, узлуксиз таълимнинг илғор усулларини яратиш борасида куч-ғайрат билан ишлашлари, Ўзбекистондаги тажрибали ва илғор ўқитувчилар, тарбиячилар яратган янги-янги изланишларини қўллаб-қувватлашлари зарур.

Халқ олдида халқ таълими идораларининг ҳисобот бериш жараёнида халқ таълими бўйича маҳаллий, жумҳурият анжуманларида, ота-оналар кенгашларида бунга доир барча муҳим ишларни амалга ошириш керак.

Биз ота-оналар жамоатчилигига мурожаат қиламиз.

Буюк алломамиз Навоий болани **«Меҳри анвар»** — хонадонни чароғон қилувчи ва оилага қувонч, бахт олиб келувчи машъала деб таърифлаган эди. Шуни ёдда тутингки, сизларнинг фарзандларингиз, невараларингиз жумҳуриятнинг келажакдаги истиқболидир. Имконият ва қобилиятингизга қараб мактабга кўмаклашинг; мактаб кенгашлари, халқ таълими бўйича кенгашлар орқали мактаб ҳаётини ташкил этишда, болаларнинг тўлақонли, баркамол ўсиши учун шарт-шароитлар яратишда, ўқитувчига ҳурмат-эҳтиром билан муносабатда бўлишни шакллантиришда фаол иштирок этинг. Аваз Ўтар ўғлининг қуйидаги сўзларини эсланг:

Очинглар миллати вайронни
обод этгуси мактаб.
Ўқисин ёшларимиз, кўнглини
шод этгуси мактаб
Дилу жон бирла эл мактаб
очарға ижтиҳод этсун
Нединким, бизниғам
қайғудин озод этгуси мактаб.

Биз ўқувчиларга, пионер ва комсомолларга мурожаат қиламиз.

Бугунги кунда жамият, жумҳуриятимиз ҳар қачонгидан кўра сизнинг билимингиз, қобилиятингиз, истеъдодингизга катта эҳтиёж сезмоқда. Сизни ўқувчиликдек бахтли кайфият, табиатни, жамиятни, атрофингиздаги кишиларни ва ўз-ўзингизни билиб олишга интилиш иштиёқи асло тарк этмасин. Аждодларимиз яратган маданият, она тили, барча мавжуд ахлоқий бойликларни эгаллаб олинг.

Чуқур билим — миллий қадр-қиммат, жумҳурият ва мамлакатнинг гуллаб яшнаш сари ёрқин йўлга олиб чиқади.

«Билимдан маҳрум бўлган халқ ўлимга маҳкумдир, чунки ҳар бир халқда мактаб ҳамиша ҳурмат-эҳтиром қилинади!» — деб ёзган эди Ҳамза Ҳакимзода.

Биз жумҳуриятнинг барча аҳолисига мурожаат қиламиз.

Бизнинг келажагимиз, Ўзбекистоннинг эртанги куни мактабда. Мактабни бахтли қилсак — эртанги кунимиз ҳам бахтли, саодатли бўлади.

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ

---

21 АПРЕЛЬ — БУТУНИТТИФОҚ КОММУНИСТИК ШАНБАЛИК КУНИ

Хайрли мақсадларга сарфланади

«Шанбаликдан ишлаб топилган маблағ ишчи ва хизматчиларнинг турмуш тарзини яхшилашга сарфланади». В. И. Ленин туғилган кунининг 120 йиллигига бағишлаб ўтадиган шанбалик арафасида шундай гап-сўзлар тобора кўпроқ қулоққа чалинмоқда. Бу шанбаликка эса роппа-роса бир ҳафта қолди. Яна шуни алоҳида таъкидлаш керакки, бу йилги шанбаликдан тушган маблағнинг бир тийини ҳам жумҳуриятдан ташқарига чиқмайди.

Редакциямизга келаётган маълумотлар шундан далолат бериб турибди.

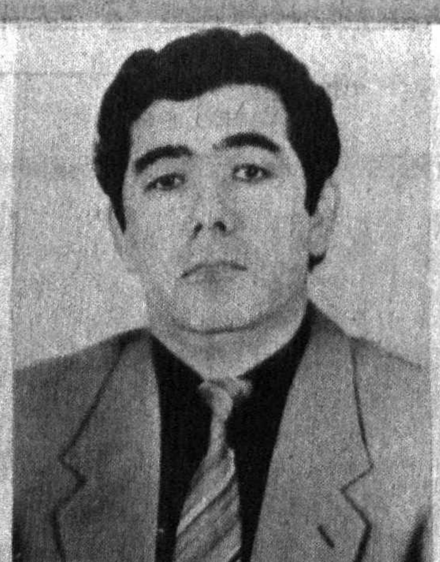
УРГАНЧ. (Телефонда «Хоразмоблагрострой» автокорхонаси касаба уюшмаси қўмитаси раиси Шехназар ШЕРОВ).

— 21 апрель куни корхонамиз ихтиёридаги юк автомобилларидан 60 таси йўлга чиқади. Улар ёрдамида агросаноат иншоотлари қурилиши учун энг зарур бинокорлик материаллари етказиб берилади. Бу билан биз транспортчилар муҳим халқ хўжалиги объектлари барпо этилишини тезлаштиришга ўз ҳиссамизни қўшган бўламиз.

Умуман шу куни корхонамизнинг 250 нафар ишчи-хизматчиси ўз жойларини эгаллайди. Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда, шанбалик кунидан тушган маблағнинг 800 сўми касаба уюшмамиз жамғармасига ўтказилади. Бу маблағ эса кам даромадли оилаларга ёрдам, соғломлаштириш сингари мурувватли мақсадларга харжланади.

ТОШКЕНТ. Куни-кеча Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 50 йиллиги номли тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмасида шундай қарорга келинди: 21 апрель куни шанбаликдан тўпланган маблағ тўлалигича бирлашма касаба уюшмаси жамғармасига тушади. Тикувчилар ишлаб топган пул хайрия мақсадларига, хусусан, муҳтож кишиларга, кўп болали оилаларга, болалар уйларига, ишчи аёлларнинг эҳтиёжларига ишлатилади. Шунингдек, шанбалик жамғармаси ҳисобидан бирлашма аъзоларига, даволаниш учун соғломлаштириш масканларига йўлланмалар берилади, — деди бирлашма касаба уюшмаси қўмитаси раисининг ўринбосари Флора Раҳматовна БОЛТАЕВА.

Иқтисод ва ҳаёт

Фахриддин АЛИМОВ 1951 йилда Тошкент ноҳиясида туғилган. Тошкент халқ хўжалиги институтида таҳсил олган. 1985 йили иқтисод фанлари номзоди бўлди. Айни кунда Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги иқтисоди илмий-тадқиқот институтида илмий гуруҳ раҳбари бўлиб ишлаяпти.

Қуйида олимнинг муштарийларимизнинг талабларига мувофиқ ер, томорқа масалаларига бағишланган мақоласини эътиборингизга ҳавола қиламиз.

ФАРОВОН ЯШАШНИ ИСТАЙСИЗМИ?

Томорқа хўжалиги ва уни ривожлантиришдаги муаммолар

Шахсий ёрдамчи хўжаликларни мамлакатимизда, қолаверса, жумҳуриятимизда ҳам аҳамияти катта.

Агар рақамларга назар ташласак, ҳозирги вақтда бутун жумҳуриятда етиштирилаётган гўштнинг 47, сутнинг 65, тухумнинг 30, жуннинг 65, сабзавотнинг 43, картошканинг 31, полиз экинларининг 37 фоизи шахсий ёрдамчи хўжаликларда, яъни қишлоқ аҳолисининг томорқасида етиштирилаяпти.

Жумҳуриятимизда томорқа учун ажратилган ер майдони бутун ҳайдаладиган ер майдонининг 5 фоизини ташкил қилишига қарамасдан бутун қишлоқ хўжалиги ялпи маҳсулотнинг 25 фозини беради. Агар биз томорқада пахта етиштирилмаслигини ҳисобга олган ҳолда умумий ер майдонидан пахта майдонини чиқариб ташласак, унда озиқ-овқат ялпи маҳсулоти улушида томорқа миқдори деярли 40 фоизни ташкил этади. Бу — шахсий хўжаликнинг иқтисодий аҳамияти. Бундан ташқари, унинг социал аҳамияти ҳам катта. Биринчидан, кўп болалик оналар баъзи бир сабабларга кўра, ижтимоий ишлаб чиқаришда қатнаша олмайдилар, лекин томорқада озми-кўпми меҳнат қилиб, озиқ-овқат маҳсулоти етказадилар ва шу билан бирга оила даромадининг ошишига бирмунча ҳисса қўшадилар. Иккинчидан, томорқа участкаси бўлган қишлоқ хонадонларида мактаб ёшидаги болаларда ёшликдан меҳнатга қизиқиш, атроф-муҳитга, табиатга эътибор юқорироқ бўлади.

Энди томорқа хўжалигининг тарихига бир назар ташлайлик. Улуғ Октябрь социалистик инқилоби ғалаба қилиб, социалистик мамлакат тузилганидан буён шахсий ёрдамчи хўжаликларни ривожлантириш борасида бир қанча қарорлар қабул қилинди ва бу борада катта ишлар амалга оширилди. Афсуски, 50-йилларнинг охири, 60-йилларнинг бошига келиб шахсий ёрдамчи хўжаликларни ривожлантиришга эътибор пасайиб кетди. Чунки ўша даврда ҳукумат раҳбарлари энди жамоа ва давлат хўжаликларимиз жуда ривожланиб кетди, улар етиштираётган маҳсулотларга халқимизни бемалол боқиш мумкин, шахсий хўжаликларни ривожлантиришнинг ҳожати йўқ, деган хулосага келишди. Шу сабабли ўша даврда томорқа нормалари бирмунча қисқартирилди, шаҳар ичида қорамол боқиш тақиқланди. Бунинг натижасида уларнинг сони камайиб кетди. Гўшт, сут етиштириш кескин қисқарди. Ҳатто шундай ҳоллар ҳам бўлдики, баъзи жамоа хўжалиги раислари, давлат хўжалиги директорлари қишлоқ оилаларига томорқа берганликлари учун қаттиқ жазоландилар, ишдан олиниб, КПСС сафидан чиқарилдилар. Лекин шунга қарамасдан ўша вақтда ҳам баъзи бир халқчил хўжалик раҳбарлари ноҳия фирқа ва ижроия қўмиталарига билдирмасдан, халқ манфаатини кўзлаб қишлоқ оилаларига томорқа бердилар. Бу сиёсат узоқ вақт давом этмади. 1964 йил октябрь ойида КПСС Марказий Қўмитасининг «Колхозчиларни, ишчи ва хизматчиларни шахсий ёрдамчи хўжаликлари бўйича асоссиз чегаралашларни йўқотиш тўғрисида»ги қарори қабул қилинди. Мана шу даврдан буён шахсий ёрдамчи хўжаликларни ривожлантиришга кенг йўл очилди. Лекин турғунлик йиллари жумҳуриятимизда бу масалага эътиборсизлик билан қаралди. Масалан, 1985 йил Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг «Гражданларнинг шахсий хўжаликларини ривожлантириш тўғрисида»ги қарорида кўрсатилган вазифаларнинг кўп қисми бажарилмай, фақат қоғозда қолиб кетди. Чунки жумҳуриятимиз фирқа ва ҳукумат раҳбарлари, ҳаттоки атоқли йирик иқтисодчи олимларимиз ҳам томорқанинг катта аҳамиятга эга эканлигини ўз вақтида тушуниб етмадилар.

Лекин қайта қуриш борасида қилинаётган ишлар, яъни қишлоқ аҳолисининг турмуш шароитини тубдан яхшилаш борасида фирқа ва ҳукуматимиз томорқа хўжалигининг аҳамияти катта эканлигини ҳисобга олиб, 1989 йил 19 майда Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитасининг «Жумҳуриятда қишлоқ оилавий хўжаликни ривожлантириш тўғрисида» қарори ва яна маълум вақтдан сўнг, яъни 1989 йил 15 августда Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси, Ўзбекистон ССР Вазирлар Кенгаши, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми 258-сонли «Колхозчилар, совхозларнинг ишчилари, гражданларнинг шахсий ёрдамчи хўжаликларини ва якка тартибда уй-жой қурилишининг янада ривожлантириш тўғрисида»ги қўшма қарорини қабул қилди.

Яқинда қабул қилинган қарорларнинг олдингиларидан фарқи шуки, бу қарорларда бирданига иккита масала, яъни биринчидан томорқа миқдорини ошириш ва иккинчидан қишлоқ аҳолисини якка тартибда уй-жой қуришга бўлган талабини тўла қондириш масаласи қўйилган. Бу қарорда томорқа миқдори 25 сўтихгача қилиб белгиланди.

Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш зарурки, баъзи жойларда аҳолининг кўп қисми бунинг асл маъносини тушунмай жамоа ва давлат хўжалиги раҳбарларидан «қарорда 25 сўтих деб ёзилган, бизга 25 сўтихдан томорқа берасизлар», деб қатъий туриб олишаяпти. Тўғри, қарорда томорқа нормаси шундай белгиланган. Лекин ҳар бир вилоятда, ноҳияда ер майдони бир хилда эмас ва бундан ташқари аҳоли баъзи бир жойларда жуда зич жойлашган. Масалан, Андижон вилоятида қишлоқ хўжалиги билан банд бўлган ерни аҳоли сонига бўлсак, ҳар бир кишига 16 сўтихдан тўғри келади. Сирдарё ва Қашқадарё вилоятларида эса ер бирмунча етарли. Шунинг учун томорқа миқдори ҳар бир хўжаликда жамоанинг умумий йиғилишида белгиланиши зарур. Бу миқдорни юқоридан туриб, яъни ноҳия фирқа ва ижроия қўмитаси ёки ноҳия агросаноат бирлашмаси ҳал қилиши мумкин эмас. Томорқа миқдорини белгилашда шу ердаги шароитни, яъни қанча суғориладиган ер бор, унда нималар етиштирилади, ҳисобга олиш зарур. Баъзи бир кишилар жамоа хўжалигининг аҳамиятини тўғри тушунмайдилар. Хўжалик ҳудудида йўл қуриш, газлаштириш, электрлаштириш хўжаликнинг ҳисобидан бўлади, шуни биз эсдан чиқаришимиз керак эмас. Мана шуларни қишлоқ аҳолисига яхшилаб, мукаммал равишда тушунтиришимиз лозим.

Ҳар бир хўжаликда комиссиялар тузиш даркор. Унинг аъзолари маҳалла активларидан, уруш ва меҳнат ветеранларидан иборат бўлиши керак. Улар қишлоқдаги ҳар бир хонадоннинг қайси бири томорқага ёки уй-жойга қанчалик муҳтожлигини яхши билишади. Афсуски, шундай ҳоллар ҳам учраб турибдики, қишлоқда яшовчи оилалардан томорқа сўраб тушган аризалар шу хўжаликнинг ўзида ва қишлоқ Кенгашидагина ҳал қилинмасдан, даста-даста қилиниб ноҳия ижроия қўмитасига тасдиқлаш учун олиб борилаяпти. Ўзингиз ўйлаб кўринг, ноҳия ижроия қўмитаси ходимининг бутун ноҳиядан тушган аризаларини кўриб чиқишга вақти етадими? Аризани ноҳия ижроия қўмитасида кўриб чиқиш шартми? Йўқ! албатта, бу ҳатто қонунга хилоф. Биз Андижон вилоятининг Хўжаобод ноҳиясида бўлганимизда ноҳия ижроия қўмитасида уйилиб ётган аризаларни кўриб ҳайратда қолдик.

Мана шуларнинг натижасида баъзи хўжаликларда томорқа ери бериш ишлари жуда суст даражада бораяпти. Масалан, Хўжаобод ноҳиясидаги «Ленинград» жамоа хўжалигида фирқа ва ҳукуматимизнинг 258-сонли қарори чиққанига салкам беш ой ўтишига қарамасдан ҳалигача (14 декабрь 1989 йилгача) бирорта оилага томорқа учун ер ажратилмаган. Шу муддат ичида томорқа сўраб 163 та оиладан ариза тушган. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Томорқа беришда аҳоли олдига «шунча гўшт топширсанг ёки шунча ипак қуртини боқиб берсанг, томорқа берамиз» деган шартларни қўйиш бутунлай нотўғридир.

Ҳозирги вақтда томорқа хўжалигини ривожлантиришда бир қанча муаммолар бор. Қишлоқ оилаларини томорқа билан таъминладик, уларнинг ҳажмини икки марта оширдик, деб қўл қовуштириб ўтирсак, томорқада маҳсулот ўз-ўзидан кўпайиб қолмайди. Бунинг учун биз бир қанча вазифаларни амалга оширишимиз лозим.

БИРИНЧИДАН, томорқага ер ажратишда ернинг маълум бир қисмини, масалан, 8-10 сўтихни уй қуриладиган жойдан ажратиш, қолган 10-12 сўтихини хўжаликнинг умумий ер майдонидан ажратилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Чунки томорқанинг ҳаммаси уй қуриладиган жойдан ажратилса, қишлоқлар чўзилиб кетиб, уларни электрлаштириш, газлаштириш, йўл қуриш масалалари бирмунча қийинлашади. Бундан ташқари, томорқа ер майдонида ҳар қандай техникани ҳам ишлатишга имконият бўлавермайди. Унинг бир қисми хўжаликнинг умумий майдонидан ажратилса, агротехника ишлари, суғориш, дорилаш, ҳосилни йиғиб олиш ва шунга ўхшаш ишларни бажариш анча осонлашади. Шу ерда яна бир нарсани таъкидлаб ўтиш зарур. Масалан, бир жамоа хўжалигида томорқа миқдори 8 сўтих қилиб белгиланди, дейлик. Бу ерда юқорида келтирилган таклифимизга биноан иш тутиш, яъни мана шу 8 сўтихдан 4 сўтихни уй қурадиган жойдан, қолган 4 сўтихни хўжаликнинг умумий ер майдонидан ажратсак, аҳолига бирмунча қийинчилик туғилади. Чунки арзимаган 4 сўтих ерни ишлашга оила аъзолари 1-1,5 км. масофа йўл юришлари керак бўлади ва у ерда фақат сабзавот, картошка ва шунга ўхшаш экинлар экиш билан шуғулланмай, балки мевали дарахтлар ҳам ўстирадилар. Чунки уй қуриладиган жойдаги 4 сўтих ернинг асосий қисми уй-жой қурилиши билан банд бўлиб, мевали дарахтлар экишга имконият бўлмайди. Шунинг учун юқорида айтган тавсиямизни фақат катта ҳажмдаги томорқа участкалари бериш имконияти бор жойларда қўллаш мақсадга мувофиқдир. Масалан Сирдарё вилоятида томорқа миқдори юқори бўлиб, у ўртача 20-25 сўтихни ташкил этади. Андижон вилоятида эса томорқа миқдори жуда паст белгиланган. Ўртача ҳар бир оилага 8-10 сўтих. Баъзи хўжаликларда ҳатто 4-5 сўтихдан ҳам берилаяпти. Масалан, шу вилоятнинг Ленин ноҳиясидаги Ўзбекистон жамоа хўжалигида худди шундай ҳолга дуч келдик. Бу ҳам, бир томондан олганда, нотўғри. Чунки 4 сўтих томорқада уй-жой қурасизми, сабзавот ёки мевали дарахтлар экасизми? Ахир, томорқа беришдан асосий мақсад озиқ-овқат маҳсулотини кўпайтириш эмасми? Томорқадан йил давомида 2-3 марта ҳосил олаётган оилалар оз эмас. Улар йилига ўртача 4-5 минг сўм даромад қилаяптилар. Ҳисоб-китобларга кўра, ҳозирги вақтда жумҳуриятимиз жамоа ва давлат хўжаликларида ҳар гектардан 2 минг сўмлик, томорқадан эса 10-12 минг сўмлик маҳсулот олинади. Лекин шу билан бирга, шундай оилалар ҳам борки, улар томорқага маккажўхори ёки беда экиб, ҳатто уни ўриб беришдан эриниб, молнинг ўзини ўша ерга боғлаб қўядилар. Баъзи бир хонадонларда ҳатто бир туп мевали дарахт ҳам йўқ. Томорқаси бўла туриб, кўкатларни ҳам бозордан сотиб оладилар.

ИККИНЧИДАН, шахсий хўжаликларда деҳқончилик билан биргаликда чорвачиликнинг ҳам салмоғи катта. Агар биз бутун жумҳуриятимиздаги қорамоллар сонини 100 фоиз деб олсак, шундан ярмидан кўпроғи шахсий хўжаликларда боқилади.

Лекин уларда бир қанча муаммолар бор. У ҳам бўлса чорвани хўжаликлар томонидан ем-хашак, озуқа билан тўла таъминланмаслиги. Мана шу боисдан жумҳуриятда ҳар 4 та томорқадан биттаси ем-хашак экинлари билан банд. Ҳозирги вақтда жумҳуриятимизнинг жамоа ва давлат хўжаликларида ҳар бир бош сигирдан 2000 килограмм сут соғиб олинса, шахсий хўжаликларда эса бу рақам 1500 килограммни ташкил этади. Тўғри, ем-хашак, озуқа ҳатто хўжаликларнинг чорва молларига ҳам баъзида тўлиқ етказиб берилмайди. Шахсий хўжаликлардаги чорва молларининг озуқага бўлган талаби фақат олти фоизгина қондириляпти, холос. Юқорида қайд қилинган сабабларга кўра, жумҳуриятимизда 26 фоиз деҳқон оилалари ўзларининг шахсий хўжаликларида қорамол боқмаяптилар.

Бошқа жумҳуриятларда бу масала ижобий ҳал қилинган. Масалан, Литва ССРда ҳар бир оилага 60 сўтих томорқа берилади. Бундан ташқари шахсий хўжаликда боқиладиган ҳар бир бош қорамол учун 50 сўтих пичанзор ва 50 сўтих яйлов ажратилади. Ўрта ҳисобда ҳар бир қишлоқ хонадонига 1,63 гектар ер тўғри келади. Умумий қишлоқ хўжалигига яроқли ерларнинг 22,3 фоизи томорқа учун ажратиб берилган. Оила истеъмолидан ортиқча бўлган гўшт ва сутни хўжалик сотиб олади. Маҳсулотни уйдан махсус автомашинада олиб кетилади. Бунинг эвазига ҳар бир килограмм топширилган сут учун хонадонга 150 грамм озуқа, ҳар бир килограмм топширилган чўчқа гўшти учун 2 кг. озуқа берилади.

ВА НИҲОЯТ, қишлоқда яшовчи оилаларга томорқа ажратилишидан асосий мақсад, уларнинг қишлоқ хўжалик маҳсулотларига бўлган эҳтиёжларини тўлароқ қондиришдан иборат. Лекин шуни ҳам эслатиб ўтиш керакки, кўпгина шахсий хўжаликларда оила аъзоларининг эҳтиёжидан ортиқроқ маҳсулот етиштирилди. Ортиқча маҳсулотни шахсий хўжалик эгалари ўз хоҳишларига кўра тақсимлаш ҳуқуқига эгадирлар. Баъзи бирлари уни бозорда сотишлари ёки ширкат савдо ташкилотларига топширишлари, бир қисмини қариндош-уруғларига беришлари мумкин.

Аҳолининг қишлоқ хўжалик маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини тўлароқ қондиришда бозорнинг ўрни ҳам катта. Айни пайтда жумҳуриятимизда 520 тадан ортиқ бозорлар бор. Уларда асосан шахсий хўжаликларда етиштирилган маҳсулотлар сотилади. Аммо бозорларда узоқдан келган деҳқонларни ётоқ билан таъминлаш учун меҳмонхоналар етарли эмас. Маҳсулотни сақлаш учун омборлар етишмайди. Тошкент шаҳрида иситиладиган бирорта ҳам бозор йўқ. Чор-суда иситиладиган ҳашаматли гумбаз шаклидаги ёпиқ бозор қурилиши бошланганига салкам 10 йил бўлди, лекин ҳалигача қурилишнинг охири кўринмайди. Бу ерда яна шу нарсани таъкидлаб ўтиш зарурки, бозор ходимлари деҳқонларни бозорга кенг жалб қилиш бўйича ҳеч қандай иш олиб бормайдилар. Унинг бозорга маҳсулотни олиб келишида транспорт билан таъминлаш тўғрисида ўйлаб ҳам ўтирмайдилар. Шу сабабли, кўпинча бозордаги деҳқондан «Маҳсулотингизни бунча қиммат сотаяпсиз?» деб сўрасангиз, улар «Йўл харажатлари кўпайиб кетди, машинага анча пул тўладик», деб жавоб беришади ва «Биз турган жойга борсангиз сизга арзон нархда бериб юборамиз», деб қўшиб қўйишади ҳам.

Шунинг учун, бизнинг фикримизча, бозор ходимлари деҳқонлар, тили билан айтганда, «патта» пули йиғиш билангина банд бўлмасдан, балки сотувчиларга ҳамма шароитларни яратиб беришлари керак. Бозорларда буйруқ асосида нархларни пасайтиришга ҳеч кимнинг ҳуқуқи йўқ. У ердаги нарх талаб билан таклифга боғлиқ. Бозорга келадиган маҳсулот кўпайса, нарх ўз-ўзидан пасаяди.

Биз шахсий хўжаликлар ҳақида гап юритар эканмиз, хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш учун жуда катта капитал маблағлар сарфладик ва сарфлаяпмиз. Маҳсулот етиштириш ҳажмларини ошираяпмиз. Лекин қишлоқ аҳолисининг турмуш даражаси етарлича яхшиланилмаяпти. Агар 1985 йил жумҳуриятимизда давлат хўжалиги ишчиларининг ўртача ойлик иш ҳақлари 156 сўмга етган бўлса, 1987 йил 160 сўмни ташкил этди. Демак, икки йил давомида (1985—1987) атиги 4 сўмга ёки фақат 2,5 фоизга ошди, холос.

Шундай экан, нима учун биз қўшимча даромад манбаи бўлган томорқанинг берилишига тўсқинлик қиламиз?

Отажон ҲОШИМ таваллудининг 85 йиллигига

Раҳимжон ОТАЕВ

ҚАЛДИРҒОЧНИНГ ҚАЙРИЛГАН ҚАНОТЛАРИ

Атоқли адабиётшунос, файласуф ва жамоат арбоби, сталинча мустабидликнинг бегуноҳ қурбонларидан бири Отажон ҲОШИМ шахси ва илмий-ижодий қиёфаси хусусида ошкора ўйлар.

Шахсга сиғиниш даврининг қурбони бўлган ижодий зиёлиларимизни шартли равишда икки тоифага ажратиш мумкин. Бири — Октябрь инқилобига қадар ақлини таниб, мадрасаларда таҳсил кўриб, янги тузумни эскиси билан чоғиштириш имкониятига эга бўлган ижодкорлар: Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат, Абдулла Авлоний, Боту, Элбек... Иккинчи тоифа — бевосита янги даврда кўз очиб дунёни таниган, тузумимиз тарбиялаб вояга етказган ижодкорлар. Кейингиларидан мен билганларим бор-йўғи икки киши: Усмон Носир ва Отажон Ҳошим.

Биринчи тоифа ижодкорларнинг «халқ душмани» сифатида маҳв этилганини, ҳарқалай, тушунса бўлади — улар, айни чоғиштириш имконияти боис, сталинча мустабидликнинг, моҳиятан олганда, чоризм зулмидан баттарлигини англаб етганлар, шу сабабдан «халқлар отаси» учун муайян хавф туғдирганлар. Лекин иккинчи тоифанинг эрта хазон этилиши... худди она ўз боласини чавақлаб ўлдирганидай, ақл бовар қилмас бир ёвузликдир.

Одатда Отажон Ҳошим ҳақида гап кетганда айрим мутахассислар бу одамнинг Ғафур Ғуломдан икки ёш кичик, Абдулла Қаҳҳордан икки ёш катта, Ойбекка тенгдош бўлганини таъкидлайдилар. Бу билан, фаҳмлашимча, Отажон Ҳошимнинг Ғафур Ғуломга хос донишмандлик, Абдулла Қаҳҳорга хос талабчанлик, Ойбекка хос заҳматкашлик каби фазилатлар соҳиби бўлганига ишора қиладилар. Бу қиёс-у, ишораларда жон бор, албатта. Бироқ мен Отажон Ҳошимни кимгадир қиёслаш зарур бўлса, аввало Усмон Носирга қиёслаган бўлардим. Зеро, бу ёрқин сиймоларимизнинг бири — янги замон шеъриятининг илк қалдирғочи бўлса, иккинчиси — ўзбек совет ижтимоий фани ва адабий танқидчилигининг илк қалдирғочи эди. Унисининг шеъриятдаги парвози қанчалик гўзал ва юксак бўлиши кутилаётган бўлса, бунисининг фан ва адабий танқиддаги парвози ҳам шунчалик гўзал ва юксак бўлиши муқаррар эди. Айни шуниси билан бу икки қалдирғоч сталинизм малайлари учун улкан хавф туғдирардилар.

Мана, Отажон Ҳошимнинг 1924 йилнинг 2 ноябрида рус тилида ўзи ёзган таржимаи ҳолига диққат қилинг:

«Мен — деҳқон ўғлиман. Миллатим — ўзбек. 1905 йилда туғилганман. 1918 йилга қадар отам билан бирга деҳқончилик қилдим, айни пайтда эски ўзбек мактабида ўқидим.

1918 йилдан 1921 йилга қадар ўзбек ёшлар мактаб-интернати («инпрос») да ўқидим. Шу ўқув даргоҳида 1920 йил ТЛКЁУ (Туркистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Уюшмаси)га қабул қилиндим ва ячейкада масъул котиб бўлиб ишладим. 1921 йилда эса, рабфакка ўқишга кирдим, бу ерда ҳам комсомол ишларини олиб бордим. Таътил чоғларида қишлоқда отам билан бирга деҳқончилик қилдим, бу ерда ҳам комсомол ячейкасининг топшириқларини бажардим. 1921 йилнинг ёзида бошқа талабалар билан бирга Фарғонага сафарбар этилдим, ўшанда бу ерда босмачилик ҳукм сурарди. Мен Қўқонда қолдим. Бошқа ўртоқларим билан бирга шаҳар ва қишлоқларда комсомол ячейкаларини ташкил этишда қатнашдим. Бу ерда тўрт ой ишладим.

1922 йилда Халқ Комиссарлари Кенгаши томонидан ўқишни давом эттириш учун Москвага жўнатилдим — Бухарин номидаги рабфакка ўқишга кирдим. 1923 йилнинг ёзида Тошкентда (тўрт ой) матбаачилар ячейкасига раҳбарлик қилдим. Бу йилнинг ёзги таътил пайтида «Батраклар» ячейкасида ва Туркистон Жумҳурияти Халқ Комиссарлиги қошидаги ТССР ва РСФСР қонунчилигини нашр этиш комиссиясида иш олиб бордим» (ЦГАОР СССР, фонд № 5284 опись № 1, ед. хр. 178).

Бу таржимаи ҳол Отажон Ҳошимнинг ўқувчилик ва талабалик йиллари қайноқ комсомол ҳаёти, ёшликка хос шижоат ва жўшқин ташкилий фаолият қўйнида кечганини яққол кўрсатиб турибди. Ўн беш ёшида комсомол сафига кирган, ўн тўққиз ёшида Москвадаги Бухарин номли ишчилар факультети (рабфак)ни битириб чиққан, рус тилини пухта ўзлаштирган, билимга чанқоқ, ташкилотчилик қобилияти «мана мен» деб турган «шаҳди қуёшга етгулик» ўспириннинг руҳий ҳолатини ҳис эта оласизми? Тилаклар нақадар эзгу, орзулар нақадар юксак, кўнгил қуши гўзал парвозларга шай...

Тўғри, аввалига бу тилаклар йилдан йилга рўёбга чиқа боргандай, орзулар бирин-кетин ушалгандай, парвозлар тобора кўзларни қувонтирарли даражада нафислашгандай бўлади ҳам! Бироқ халқимиз бежиз ният қилмайди: «Кўз тегмасин, ишқилиб, охиридан ярлақасин, охири бахайр бўлсин!» Афсуски, Усмон Носирга ўхшаб, Отажон Ҳошим қисматининг охири бахайр бўлмади. Бунга энг асосий сабаб — илк парвозларнинг кўзларни қувонтирар даражада гўзаллигида бўлса керак. Ахир, бизда учар қушни отиб қулатишга ишқибоз «кўзи ўткир овчи»лар кўп-да! Балки балонинг боши шундадир?

Келинг, бош сабабни аниқлашга шошилмайлик. Яхшиси, Отажон Ҳошим ўз қўли билан битган таржимаи ҳолни бир қадар умумийроқ тарзда бўлса-да, ўзимизча давом эттирайлик:

1924 йилда юқорида айтилган Бухарин номидаги ишчилар факультетини битиргач, ўн тўққиз яшар ўспирин, шу факультетнинг тавсиясига кўра Москва Қизил Профессорлар институти (институт Красной Профессури)га ўқишга киради. 1925 йилда, яъни, роппа-роса йигирма ёшида, Москва шаҳар, Краснопресненск ноҳияси фирқа қўмитасида большевиклар фирқа сафига қабул қилинади. 1926 йилда мазкур институтни муваффақиятли равишда битириб чиқади. Шу йилнинг июнь ойида юртимизга чақириб олинади ва Ўзбекистон ССР Халқ Маорифи Комиссарлиги қошидаги Бош Илмий Кенгаш (ГУС ва Главнаука) раиси этиб тайинланади. 1929 йилнинг сентябрь ойига қадар шу лавозимда ишлайди. Айни пайтда, тўғрироғи, 1927 йилда Самарқанд шаҳридаги Олий педагогика институтини ташкил этади ва мазкур институтда ижтимоий фанлардан дарс беради. Шу билан бирга Ўзбекистон фирқа қўмитасининг қарорига мувофиқ 1927 йилнинг июлидан 1929 йилнинг сентябрига қадар Ўзбекистон пролетар-инқилобий ёзувчиларининг «Қизил қалам» адабий уюшмасига раислик қилади. 1928 — 1929 йилларда мазкур уюшма аъзоларининг асарларидан таркиб топган икки мажмуани чоп эттиради, бу мажмуаларга муҳаррирлик қилади ва ўз мақолалари билан қатнашади.

Отажон Ҳошимнинг 20-йиллардаги илмий ва адабий-танқидий фаолияти хусусида гап кетар экан, унинг фалсафа, адабиёт ва тил масалаларига оид учта мақоласига тўхталиб ўтмок жоиз. Мана, «Маориф ва ўқитувчи» журналининг 1925 йил 3-, 7-, 8-сонларида чоп этилган «Диалектика ва диалектика усулида ўйлаш» мақоласи. Мақолада аввало марксизмнинг осмондан оёғини узатиб тушган ва ё бир нуқтада қотиб қолган таълимот эмаслиги алоҳида таъкидланади. «Маълумки, марксизм осмондан тушган эмас, у илмнинг шу маҳалгача қилиб келган тараққийси натижасида юзага чиқғондир. Марксизм асослари эски замондан бери секин-секин истеҳсол кучининг кучайиши, илми тараққий билан баробар тузилиб келғондир. Шундан сўнг олим бу таълимот асослари, ҳусусан, юнонча, «мунозара қилиш санъати» маъносини англатувчи сўз — диалектика тараққиётини Суқрот, Ҳегель, Жан Жак Руссо, Дарвин, Ньютон каби алломаларнинг илмий қарашларини, шунингдек, иккинчи ва учинчи Байналмилал ўртасидаги тафовут ва зиддиятларни жонли таҳлил этиш орқали шундай тушунарли ва ишонарли ёритадики, йигирма яшар йигитнинг фалсафа тарихини нақадар пухта ўзлаштирганини, муҳими — унга мустақил ёндаша олганини кўриб, ҳайратга тушасан киши!

Ёхуд, ўша «Маориф ва ўқитувчи» журналининг 1927 йил 7- 8-сонларида эълон қилинган, тил ва имло масалаларига бағишланган «Боку пленумининг натижаси»га доир мақолани олайлик. Унда «пленум олдидаги энг асосий масала» — «шўро жумҳурияти иттифоқидаги бутун турк халқларининг янги алифбо лойиҳаларини бирлаштириб, муштарак алифбо тузиш» ғояси қизғин қўллаб-қувватланади. Сўнг бу ишнинг улкан аҳамияти ҳусусида шундай қимматли фикрлар баён қилинади: «Бутун турк халқлари учун лотин асосида муштарак алифбо тузиш билан бирга душманларимизнинг «лотинчилар бирлаша олмайдилар, уларнинг турмушда асоси йўқ, улар бирлашиб лотин асосида бир алифбо туза олмайдилар» деган сўзларига ниҳоят берилса, иккинчидан, турк халқлари орасидаги маданий-илмий боғланишларнинг кучайишига катта йўл очилади, учинчидан, араб хурофоти асосида мумкин бўлмаған бир қадар имло бирлашиши бўлади. Бу масаланинг ҳал бўлиши турк халқларига бир-бирларининг китоб, жарида ва бошқа ёзма ишларидан қийналмасдан фойдаланишға катта имконият беради. Айтиш кераккки, бу фикрлар бугунги кунда ҳам ўз қимматини бус-бутун сақлаб турибди. Зеро, О. Ҳошим орзуси ҳали-ҳануз орзулигича қолмоқда: мана, орадан нақд олтмиш уч йил ўтиб, бугунги кунда аҳволимиз шундайки, «сен унда зор, мен бунда зор», деганларидек, усмонли турклар — лотин, Шарқий Туркистон ва Афғонистондаги уйғур, қирғиз, қозоқ ва ўзбеклар — араб имлосида иш кўрсалар, мамлакатимиздаги туркий халқлар кирилл ёзувини қўлламоқдалар, устига устак, имлодаги арзимас, мувофиқлаштириш жуда осон бўлган фарқлар сабаб, ўзаро фаол мулоқот бахтидан бебаҳрадирлар. Ҳолбуки барча туркий халқлар учун муштарак имло — бу халқларнинг маданий равнақи ва ўзаро алоқаларини мустаҳкамлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлиги бугунги кунда ҳеч кимга сир эмас.

Мана, Отажон Ҳошимнинг «Қизил Ўзбекистон» газетасида 1929 йил 16—17 июлда босилиб чиққан «Адабий мерос ва чиғатой адабиёти» мақоласи. У. Ж. Бойбўлатовнинг шу газетада эълон қилинган «Ўзбек адабиёти ва чиғатойчилик» мақоласидаги ноҳақ даъволарга жавоб тариқасида ёзилган бўлиб, муаллифнинг мантиқий далиллаш санъати ва юксак мунозара маданиятидан яққол далолат бериб турибди. Олим чиғатой шоирлари асарларини «турли ахлатлар» дея очиқдан-очиқ ҳақорат қилган, чиғатой адабиётидан фойдаланишни инкор этган Бойбўлатовнинг олдига, жумладан, шундай мантиқан асосланган саволларни кўндаланг қўяди: «Пролетариат синфиға ёт бўлган синфларнинг мафкураларини ташиган Пушкин, тасаввур билан суғорилган Толстой ва бошқа ёзувчилардан пролетариат адабиёти учун бир нарса олиш, фойдаланиш мумкинми? Бойбўлатов йўқ дейишга мажбур; чунки унинг мантиқи (агар унда мантиқ бўлса) шу жавобни талаб қилади. Баъзи ўртоқларда кўрилган қарашлар: ўзбек адабиёти Октябрь инқилобидан кейин бошланади, деб Октябрь инқилобидан илгариги даврларни инкор қилишлар, чиғатой адабиётининг исмини ҳам айтишдан қўрқишлар ва ўрхун ёзувларига ўзбек ёзувлари дейилсин дейишлар бежиз эмас. Буларнинг ҳаммаси адабий меросни инкор қилишға бориб тақалади.

Адабий мерос масаласини бундай қўйиш зарарли; бу устдан инқилобий қўйиш бўлиб кўринса-да, ҳақиқатда жуда зарарлидир. Бундай қўйиш «қош қўяман деб кўз чиқариш»дан бошқа нарса эмасдир».

Ўзингиздан қолар гап йўқ: бу сатрлар битилган 1929 йилдан буён ўтган олтмиш бир йил мобайнида адабий маданий меросга муносабат масаласида бундай қош қўяман деб кўз чиқариш ҳоллари озмунча рўй бермади. Бундай кўнгилсиз ҳол ҳатто қайта қуриш даврида ҳам рўй бердики, Наврўзга ёхуд Темур ва Бобур шахсига муносабат бунинг яққол далилидир.

Афсуски, Пушкин ва Толстойни эмас, Яссавий ва Сўфи Оллоёрни, Иван Грозний ва Петр I ни эмас, Темур ва Бобурни инкор этишга ишқибоз Бойбўлатовга ўхшаш билиб туриб сувни булғатувчи содда муғомбирларга, ҳар қанча жўяли, мантиқан асосланган бўлмасин, бир гапни уқтириш ўлимдан ҳам мушкул. Улар дўппи тор келиб қолган пайтларда, худди боққа ўғирликка тушган Афандидек, қарши ҳужумга ўтиб қутуладилар: «Нега ўзинг хотинингга калиш обермайсан?» деб! Бу ҳужуми билан ҳар қандай халқпарвар ва ҳақпарвар «боғбон»ларни ҳам довдиратиб қўядилар, йўлдан оздирадилар, тиниқ ақлларини туманга чулғаб ташлайдилар. Натижада Отажон Ҳошимдек билимдон олим ҳам мақола давомида Бойбўлатовнинг ноҳақ ҳужумларидан ҳимоя қилишга чоғланган чиғатой адабиёти ва унинг қонуний вориси бўлмиш жадид адабиётини, жумладан, Чўлпон, Фитрат ва Боту ижодини ўзи ҳам ноҳақ ва асоссиз танқид қилишга тушиб кетади, тўғрироғи, оро йўл тутишга беҳуда уринади.

Мақоладан шу ҳол аён сезилиб турадики, мамлакатимиз сиёсий ҳаётидаги қалтис ва таҳликали бир даврнинг ибтидоси бўлмиш 1929 йил Отажон Ҳошимнинг адабий-танқидий фаолиятида ҳам ўз асоратини кўрсата бошлаган. Афтидан, олим учун хатарли сиёсий вазиятдан бошини омон олиб чиқишнинг, адабиётимизнинг улкан намояндаларига сиёсий айб тақашларда балогардон воситачига айланиб қолмасликнинг, яъни, ўзи ҳам қош қўяман деб кўз чиқармасликнинг ягона йўли — сиёсий курашлар майдонидан ўзини четга тортиш, тўғрироғи, «қочиб қутулиш» эди. Лекин жумҳурият Фан Қўмитасининг раиси учун бунинг имкони йўқ эди. «Сиёсатдан ҳоли, соф илм» билан шуғулланиш О. Ҳошим учун ўзига хос нажот йўли, ягона чора бўлган, шекилли?..

...У 1929 йилнинг сентябрида Ўзбекистон Халқ маорифи комиссарлигининг тавсиясига биноан СССР Фанлар Академиясининг Ленинград шаҳридаги Шарқшунослик институти аспирантурасига ўқишга жўнаб кетади. 1932 йилда аспирантурани тамомлайди. Ёш олимга «биринчи даражали илмий мутахассис» рутбаъси берилади. У адабиётшунослик бўлимининг илмий котиби сифатида институтнинг ўзида ишда қолдирилади. 1933 йилнинг 25 мартида СССР Фанлар Академияси ҳайъатининг қарори билан Шарқшунослик институтининг илмий котиби этиб тайинланади.

Шу ўринда таржимаи ҳолга доир тафсилотлар баёнини тағин тўхтатиб, биргина тафсилотнинг мазмун-мундарижасини жиддийроқ мушоҳада қилайлик.

Шарқ халқлари маданиятини ўрганувчи бу нуфузли илмий марказнинг етакчи олимларидан бири, академик А. Самойлович Отажон Ҳошимнинг мазкур институтдаги ўрни ва фаолиятини таърифлаб, мана, жумладан, нима деб ёзади: «Отажон Ҳошимов СССР Фанлар Академияси Шарқшунослик институтининг алмаштириб бўлмас даражада ноёб илмий ходими ҳисобланади».

Бошқа бир академик, Шарқшунослик институтининг директори С. Ольденбургнинг ёш ўзбек олими хусусидаги ёзма фикрида алоҳида эътиборга молик шундай бир жумла бор: «Ўртоқ Ҳошимов ўзбек, форс, татар, озарбайжон ва бошқа «туркий тиллар» деб юритилувчи тилларни, Оврупа тилларидан эса, немис тилини пухта билади». Атоқли рус шарқшуносининг форс тилини туркий тиллар қаторида санаши тасодифий бир ҳол, албатта. Лекин, қизиғи шундаки, характеристикада ўзбек олими «Ҳошимов ўзбек тилини билади», дейилади. Бунисини, шубҳасиз, Отажон Ҳошимнинг рус тилини қай даражада билишига ишора деб тушуниш ўринлидир.

Отажон Ҳошимнинг Шарқшунослик институтида олиб борган илмий тадқиқотлари, афсуски, тўлиқ сақланиб қолмаган. Лекин СССР Фанлар Академияси архивининг адабиёт бўлимида сақланиб қолган икки ҳужжат (фонд № 222, опись № 2; дело № 549, лист 25—27) бу қиёс-у юқоридаги таърифларда муболаға йўқлигини аён кўрсатиб тургандек. Мазкур ҳужжатлардан бири ёш тадқиқотчининг 1930 йил 10 июнда беш ярим ой бадалида қилинган ишлар юзасидан рус тилидаги ёзма ҳисоботи, иккинчиси Ҳегель «Мантиқ»ининг қисқача шарҳларидир. Ҳисоботда Ҳегелнинг «Мантиқ», Энгельснинг «Анти Дюринг» ва «Табиат диалектикаси», Плехановнинг «Тарихга монистик қарашнинг ривожланиш масаласига доир», Бухариннинг «Тарихий материализм назарияси», Фриченинг «Санъат социологияси» асарлари шунчаки тилга олинмайди, балки бу «ўқиб туширилган» фалсафий асарларга тегишли илмий баҳо ҳам берилади. Тўрт ярим саҳифалик «Шарҳлар»да эса, Ҳегель «Мантиқ»ининг мағзи рус тилида шундай чақиладики, йигирма беш яшар йигитнинг бу фавқулодда заковатига қойил қолмасликнинг иложи йўқ.

Отажон Ҳошим 1933 йилда Бутуниттифоқ Партия Марказий Қўмитасининг қарорига биноан Тошкентга қайтиб келади ва Ўзбекистон Халқ комиссари кенгаши қошидаги Фан Қўмитасининг раиси этиб тайинланади. Шу йилда янги ташкил этилган «Социалистик илм ва техника» (ҳозирги «Фан ва турмуш») журналининг биринчи бош муҳаррири бўлади. 1934 йилда Фан Қўмитасига қарашли Тил ва адабиёт илмий тадқиқот институтини ташкил этади ва бу илм даргоҳининг биринчи директори сифатида иш бошлайди. Айни шу йилда ташкил топган Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳайъатига ҳам фаол иштирок этади, жумладан, мазкур уюшманинг биринчи қурултойида ҳайъат аъзоси сифатида иш кўради. 1936 йилда эса, Ўзбекистон Халқ комиссарлари кенгаши қошидаги Фан Қўмитасининг ҳақиқий аъзолигига сайланади.

Отажон Ҳошимнинг шу йиллардаги ташкилотчилик фаолиятига доир тафсилотлар, яратган илмий тадқиқотлари-ю, адабий-танқидий мақолаларида нафақат Усмон Носирга хос ўт-олов юракни, балки Чўлпонга хос серқирра ижод намуналарини ҳам яққол кўриш мумкин. Олимнинг бу даврда яратган тадқиқот ва мақолаларидан бири фалсафага оид бўлса, иккинчиси тил ва имло муаммоларига бағишланган, яна бирида халқ оғзаки ижоди асарлари таҳлил этилса, бошқасида адабий меросга муносабат масалалари қаламга олинган, тағин бир туркум мақола ва тадқиқотларда янги шўро адабиёти намуналари танқидий таҳлилдан ўтказилган бўлса, бошқа бир туркум мақолаларда рус тилидан ўзбек тилига, ўзбек тилидан рус тилига таржималар билан боғлиқ муаммолар ўртага қўйилади. Орада Миёнбузруқ Солиҳовдек адабиётшунослар билан қизғин баҳс-тортишувлар! Бунинг устига, бир томондан — Карл Маркс ва Фридрих Энгельснинг фалсафий асарларини, иккинчи томондан — Александр Сергеевич Пушкиннинг адабий асарларини она тилимизга ўгиришни айтмайсизми!

Шуни айтиб ўтиш керакки, Отажон Ҳошимнинг илмий ва адабий-танқидий мероси шу пайтга қадар қарийб ўрганилмаган. Тўғри, Ҳ. Ёқубов, Б. Назаров, Ҳ. Зиёвиддинова сингари айрим адабиётшунос ва файласуфларимиз олимнинг баъзи бир мақола ва рисолаларига муносабат билдирганлар. Қомуслар ва илмий-тарихий очеркларда йўл-йўлакай тилга олиб ўтилган. Лекин шу ҳол шак-шубҳасизки, бу янги ижтимоий фанимиз ва адабий танқидимиз қалдирғочининг мероси ҳали Бойбўта Дўстқораев каби кўпгина махсус тўпловчи ва тадқиқотчиларни кутиб турибди. Тағин шу ҳол ҳам шак-шубҳасизки, Отажон Ҳошимнинг 1933 йилда чоп этилган «Ўзбек шўро адабиётининг бир неча ижодий масалалари» рисоласи, 1933—1935 йилларда эълон қилинган «Ўзбек адабий тили ва унинг имлоси ҳақида», «Ўзбек фольклори тўғрисида» ва бошқа мавзуларда ёзган қатор мақолалари 30-йиллар танқидий-эстетик тафаккурининг қиёфасини белгилай олади. Тўғри, бу рисола ва мақолаларда замон талаби билан ёзилган, бугунги кунда эскириб қолган ёхуд хатолиги очиқ-равшан кўриниб турган фикрлар ҳам анча-мунча топилади. Айни чоғда, қалтис давр қобиғини ёриб чиқа олган, ҳозирда ҳам ўз қимматини тўла-тўкис сақлаб қолган асарлар ҳам талайгинадир. Бу жиҳатдан «Совет адабиёти» журналининг 1935 йил 7-8-сонларида эълон қилинган «Ўзбек фольклори тўғрисида»ги мақола алоҳида эътиборга лойиқ. Дастлаб Ўзбекистон шўро ёзувчилари уюшмаси бошқарувининг II пленумида маъруза сифатида ўқилган бу мақолада муаллиф Ҳ. Зариф, Б. Каримов, Ш. Ражабов ва С. Иброҳимов каби фольклорчиларимиз томонидан ёзиб олинган халқ қўшиқлари, эртаклари, латифалари, мақол ва маталларини атрофлича таҳлил қилади. Чунончи, гурланлик Бибижон шоира оғзидан ёзиб олинган шундай бир гўзал халқ қўшиғи келтиралади:

Амирконим ўй отиза экарлар,
Теша билан челларини чекарлар,
Тўкумини якка-якка дўкарлар,
Тера-тера куйлагимдан айрилдим...

Пахта териш азоби ёрқин ифодаланган бу дардчил қўшиқ мақолада, жумладан, шундай тўғри ва теран таҳлил этилади: «Шоира» пахта экувчи меҳнаткашлар оғир машаққатда қолдилар, эзилдилар, оч-яланғоч қолдилар» дейиш ўрнига: «Тера-тера ич куйлакдан айрилдим» дейди ва шу образ билан меҳнаткашларнинг чоризм даврида нақадар эзилган, қийналганини тўла гавдалантиради. У даврда меҳнаткашлар шу қадар эзилгандар, эксплуатация қилинганларки, ич кўйлакдан ҳам ажраганлар. Мана, сизга эзилиш, бечораланиш даражаси! «Чоризм даврида меҳнаткаш пахтакорларнинг эзилишлари, оғир ҳоллари бу намунада оммабоп бийрон тилда, содда, реал образларда, зорланиш, ғазабланиш оҳангида жуда усталик билан берилган». Дарҳақиқат, шундай. Шундай моҳирона яратилган қўшиқ айни шундай усталик билан тагдор таҳлил қилиб берилган.

Отажон Ҳошим 1937 йилнинг 2 августида ҳибсга олинди. Жумҳурият Давлат Хавфсизлик Қўмитасининг 1939 йил 12 августдаги расмий маълумотига кўра, олимни ҳибсга олиш чоғида унинг турли хил гувоҳномалари, ёзишмалари, ён дафтарларига кўчириб шеърларга тўла бир умумий дафтари ва жами 196 босма табоқ ҳажмидаги қўлёзмалари ҳам тортиб олинади. Бу қўлёзмалар кейинчалик «иш учун аҳамиятсиз қоғозлар» сифатида йўқ қилиб юборилади.

1937 йилнинг 5 августида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг қарори билан партия сафидан ўчирилади;

1937 йилнинг 22 августида Ўзбекистон ССР Халқ Комиссарлари Кенгаши қошидаги Фан Қўмитасининг буйруғига биноан «фош қилинган аксилинқилобчи-миллатчи» ёрлиғи остида мазкур қўмита раисининг ўринбосари вазифасидан бўшатилади;

1937 йилнинг 7 сентябрида Ўзбекистон Халқ Комиссарлари Кенгашининг қарори билан «халқ душмани» сифатида мазкур совет қошидаги Фан Қўмитасининг ҳақиқий аъзолари рўйхатидан чиқариб ташланади...

Отажон Ҳошим Усмон Носир ва ё бошқа «халқ душманлари» сингари Сибирга сургун қилиб ўтирилмайди. У 1938 йилнинг 4 октябрида тўппа-тўғри Тошкент қамоқхонасининг ўзида, ҳеч бир судсиз-исботсиз, отиб ўлдирилади.

Агар Отажон Ҳошим фожиасининг илдизларини астойдил қидирсангиз, унинг «ўқ илдизи»ни ўша давр матбуотидан топасиз. Мана, «Қизил Ўзбекистон» газетасининг 1937 йил 12 апрель сонида — Отажон Ҳошимнинг қамоққа олинишидан тўрт ой муқаддам эълон қилинган редакцион мақолада нима деб ёзилади: «...Союз президиумининг аъзоси ва Пушкин номидаги институтнинг директори Отажон Ҳошим жадид адабиёти намояндаларини фош этиб ёзилган бир катта китобни, адабий танқидчиликда буржуазия таъсирларини очиб берган бир асарни, бошқа шунга ўхшаш яна бир неча муҳим асарларни ҳануз бостириб чиқармай, босиб ётибди. Нима бу, сиёсий кўрликми ёки партия директиваларини атайин саботаж қилишми?»

Орадан беш кун ўтиб, мазкур газета У. Турсуннинг «Тил ва адабиёт соҳасидаги зиёнчилик» деган мақоласини босиб чиқаради. Мақолада шундай жумлалар, тўғрироғи, очиқдан-очиқ пўписа-ю, дағдағалар бор:

«...Ҳошимов марказқўм кўрсатган тадбирларни онгли равишда бажармади... Докладда феодализм адабиёти тўғрисида Фитрат ва Ғози Олим каби миллатчиларнинг пантуркчилик, аксилинқилобий ғоялари тўғрисида ҳам бир оғиз сўз бўлмади, аксинча, уларга тарафдор бўлиб чиқди... жадидларнинг ролларини идеаллаштириш ва тил-адабиёт соҳасида уларнинг ишларини инқилобий бир ҳаракат қилиб кўрсатишга уринди».

Орадан тағин тўрт кун ўтиб, 1937 йилнинг 23 июлида «улоқ»ни «Правда Востока» газетаси олиб кетади.

Орадан тағин бир кун ўтар-ўтмас яна «Қизил Ўзбекистон» газетаси ташаббусни қўлга олади. 1937 йилнинг 24 июлида Ж. Шарифий «Тил ва адабиёт институтига ким раҳбарлик қилади?» деган улкан савол билан чиқади. Саволнинг тагида шундай зил-замбил «тошлар» пайдар-пай отилади:

«...институтнинг директори Отажон Ҳошимов ўз атрофига институт олдида турган вазифаларни пухта қилиб бажаришга лаёқатли бўлган одамларни эмас, балки ҳар қадамда ишга онгли равишда зарба келтиришга тайёр турган кишиларни тўплаган. Ошкора қилинган халқ душманлари Ғози Олим, Қаюм Рамазон, Сафо Зуфарий ва ҳаммага маълум миллатчи Фитрат каби кишилар институтнинг асосий суянчиғи бўлиб келган. Булар Отажон Ҳошимовнинг алоҳида диққат ва эътиборига сазовор кишилар бўлиб... У «чиғатой адабиёти» тўғрисида мулоҳазаларида марксизмга қарши, пантуркизм тегирмонига сув қуювчи «назария»ларни яратган, «чиғатой адабиёти»ни кўкларга мақтаб, совет адабиётини пастга урган эди... программада (8—9—10-синфлар адабиёт программасида — Р. О.) ҳаммага машҳур миллатчи Чўлпон совет шоири сифатида ўқувчиларга тақдим қилинади. Программада унинг ўтмишдаги аксилинқилобчилиги, миллатчилигини кўрсатиб бериш зарурлиги тўғрисида бир оғиз ҳам сўз йўқ...»

Мана шундай кетма-кет отилган тошлар ўз ишини қилади — Ж. Шарифий мақоласидан сўнг атиги саккиз кун ўтиб, Отажон Ҳошим қамоққа олинади. Бегуноҳ ҳамкасбини балонинг ўқига рўпара қилиб, мурод мақсадларига етганларнинг овози энди янада тантанавор янграй бошлайди. «Қизил Ўзбекистон» газетаси ўзининг 1937 йил 27 августдаги «Душманни чинакам фош қила билиш ва хатоларни большевикча тузатиш керак» деб номланган чақириғида шундай руҳ ҳукмрон.

Орадан бор-йўғи бир кун ўтиб, 1937 йилнинг 29 августида эълон қилинган «Инқилобий ҳушёрлик ва ижодий сафарбарлик» мақоласида эса, тантанавор оҳанги ва тўйган таканикидек қаноат ҳисси билан бир қаторда жазавали сифатлашлар ҳам авж пардаларга кўтарилади:» . . .

«...Чўлпон, Усмон Носир, Отажон Ҳошим, Элбек сингари халқ душманлари ва аксилинқилобий миллатчилар — бу буржуазия ва фашизм малайлари, озод ўзбек халқини жаҳонгирлар қуллиғига тутиб беришни ўзига мақсад қилиб олган бу сохта одамлар ва сотқин байтфурушлар, бу зулмат ҳам ваҳшат мадҳиячилари ва капитализм гумашталарини асосан совет ёзувчилар жамиятчилиги ўзи фош қилди, уларни совет ёзувчилари қаторидан суриб чиқарди».

Бу гапнинг маъносини англаб етяпсизми, ҳурматли ўқувчи? Демак, Чўлпон, Усмон Носир, Отажон Ҳошим, Элбекдек улкан сиймоларимизни Сталин ё Берия эмас, шахсга сиғиниш сиёсати эмас, «АСОСАН СОВЕТ ЁЗУВЧИЛАРИ ЖАМИЯТЧИЛИГИ ЎЗИ» фош қилди, тўғрироғи, фош қилиш ниқоби остида маҳв этди. Сиёсат эса, уларга кўмаклашди, ғаразли ниятларига етмоқ учун қулай вазият яратиб берди, холос! «Ўзингдан чиққан балога қайга борарсан давога!» деганлари бундан ортиқ бўлмас!

Бу «сольери»лар чинакам истеъдоднинг бошига битган балогина эмас, вабо элчилари ҳам эдилар. Вабонинг тарқалиш тезлиги эса, нақ яшин қадар!

Отажон Ҳошимовнинг жияни, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган адлия ходими Жонрид Қосимов тақдим этган ҳужжатлар орасида тағин шундай тафсилотлар қайд этилган расмий қоғозлар бор:

СССР Олий Судининг ҳарбий коллегияси томонидан Отажон Ҳошим содир этган «жиноий иш» 1957 йилнинг 9 майида қайта кўриб чиқилган ва у вафотидан сўнг оқланган;

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг 1958 йил 8 январдаги қарорига биноан Отажон Ҳошим вафотидан сўнг партия сафига қайта тикланган;

Ўзбекистон Министрлар Советининг 1989 йил 28 ноябрдаги Фармонига биноан Отажон Ҳошим Ўзбекистон ССР Халқ Комиссарлиги қошидаги Фан Комитетининг ҳақиқий аъзоси сифатида қайта тикланган;

Ўзбекистон Фанлар Академияси президиумининг 1989 йил 29 декабрдаги қарорига мувофиқ Ўзбекистон Халқ Комиссарлиги қошидаги Фан Комитетининг 1937 йил 22 августдаги буйруғи бекор қилинган.

Шундай қилиб, ҳақиқат қарор топгандай, адолат тиклангандай. Лекин... эрта хазон бўлган бир инсон, бир зиёли, бир олим қисмати хусусида маҳзун хаёлларга чўмасан, киши.

Мана, бу йил Отажон Ҳошим таваллудининг 85 йиллик тўйи жумҳуриятимиз миқёсида кенг нишонланмоқда. Ноҳақ қурбон бўлган бошқа нурли сиймоларимиз қатори Отажон Ҳошимнинг хотираси ҳам ўзига муносиб тарзда абадийлаштирилмоғи зарур. Масалан, мен Тошкент шаҳридаги олим туғилиб ўсган мавзе (Сағбон кўча, Пуштиҳаммом маҳалласи) ёнидаги Пушкин номли истироҳат боғини, шунингдек, ЎзФА Тил ва адабиёт институтини Отажон Ҳошим номи билан аташ ҳар жиҳатдан мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблайман. Зеро, ана шунда қалдирғочнинг қайрилган қанотлари бир қадар ростланган бўлади.

СУРАТДА: Отажон ҲОШИМ оила аъзолари даврасида.

«Болалар боғчасини очишни истайман»

Бугунги кунда халқ таълими ташкилотларига кекса ва ёш аёллар ана шундай таклифлар билан тез-тез келиб турибди. Матбуотда улар бундай ҳуқуққа эга эканликлари тўғрисида хабар қилинган эди. Бундан ташқари бу ташаббус бутун чоралар билан рағбатлантирилмоқда.

Бунга сабаб — жумҳурият болалар боғчаларида жойларнинг етишмаслигидир. Дастлабки уй боғчаларининг иш тажрибаси бу муаммони ҳал этишнинг резервларидан бири эканлигини кўрсатди. Ана шу мақсадлар учун жумҳурият ҳукумати 6 миллион сўмдан ортиқ пул ажратди.

Ўзбекистон ССР Халқ таълими вазирлигида хонадон оилавий болалар боғчалари тўғрисида муваққат низом, таълим-тарбия жараёнини ташкил этишга доир методик тавсияномалар, бошқа зарур ҳужжатлар ишлаб чиқилди. Ҳозирги ўзидаёқ дастлабки болалар боғчалари Тошкент, Хоразм, Самарқанд ва Наманган вилоятларида амал қила бошлади.

Мутахассислар ва янги типдаги мактабгача муассасалар ташкилотчиларининг фикр-мулоҳазаларини эътиборингизга ҳавола қиламиз.

А. ЕГОРИЧЕВА, Самарқанд вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғининг ўринбосари:

— Самарқанднинг Сиёб ноҳиясидагилар вилоятимизда биринчи бўлиб тажрибага қўл урдилар. Январь ойида бу ерда ташкил этилган хонадон боғчаси тўққиз нафар кичкинтойни қабул қилди. Уни ташкил этишда биз муайян тажрибага эга бўлиб, халқ таълими ноҳия бўлимлари методистларининг семинар-кенгашини ўтказдик, шу ишга таклиф этдик. Оилавий болалар боғчаларини ташкил этишда халқ депутатлари вилоят Совети фаол ёрдам кўрсатмоқда — зарур маблағ ажратилмоқда, бошқа ёрдам берилмоқда. Бунинг натижасида ҳозирги кунда вилоятда 38 та хонадонда болалар боғчаси ишлаб турибди.

В. ЗАКИРЯЕВА, Наманган вилоят Учқўрғон ноҳиясининг мактабгача тарбия масалаларига доир методист-инспектори:

— Хонадон болалар боғчаларини ташкил этишда биз учун энг қийини санитария нормаларига мос келадиган бинони қидириб топиш бўлди. Эпидемиолог врач, ноҳия ижроия қўмитасининг мутахассисларидан иборат махсус комиссия ёруғ хоналари, барча қулайликлари бўлган уйларни танлади. Бизнинг шароитимизда бундай уйларни топиш қийинлиги тушунарли. Тўғри, ўз уйини беришни ва унда тарбиячи бўлиб ишлашни истовчилар кўп бўлди. Ниҳоят, тўғри келадиган уйларни танлаб, биз уларни ремонт қилишда кўмаклашдик, бу уйлар санитария нормаларига жавоб бериши учун зарур бўлган барча ишларни қилдик. Ҳозир бир йўла учта хонадонда болалар боғчаси очишга тайёргарлик кўраяпмиз.

Н. ҲАКИМОВА, Ўзбекистон ССР Халқ таълими жумҳурият ўқув-методика марказининг катта методисти:

— Жумҳуриятимизда кўп болали оилаларда болалар тарбияси хусусида анчагина тажриба тўпланган. Ана шу тажриба хонадондаги оилавий болалар боғчасида педагогика жараёнини ташкил этишга ёрдам беради. Биз бундай боғчаларга тахминан бир хил ёшдаги болаларни қабул қилишни маслаҳат берамиз — бу тарбиячи ишини анча енгиллаштиради: турли кун тартибларини жорий этишга, кичкинтойларни тарбиялаш ва ўқитишда ёш жиҳатидан хилма-хил вазифаларга бардам беради. Болалар боғчасини ташкил этишнинг янги шакли «Оилавий болалар боғчаси» деб аталиши ҳам бежиз эмас, бундай боғчаларда шароит имкони борича уй шароитига яқинлаштирилиши керак.

Х. АҲМЕДОВА, Ўзбекистон ССР Халқ таълими вазирлигининг мактабгача тарбия бошқармаси бошлиғи:

— Янги типдаги болалар боғчасини тузиш борасидаги дастлабки натижалар ҳозирнинг ўзидаёқ намоён бўлди — қарийиб 700 болани қабул қилган 80 дан ортиқ болалар боғчаси очилди. Бу эса шунча она ишга чиқиш имкониятига эга бўлганидан далолат беради. Бундай боғчаларни ташкил этиш борасида муайян тажриба тўплаган вилоятлар ҳам бор. Бу тажрибадан биз янги боғчаларни тузишда фойдаланамиз.

Кўпгина ота-оналарни оилавий болалар боғчасига қанча ҳақ тўланади, деган савол ташвишлантирмоқда. СССР вазирлар Кенгаши қарорига ва Ўзбекистон ССР Молия вазирлиги қарорига мувофиқ бундай боғчаларга тўланадиган ҳақ одатдаги боғчалардагидек бўлади.

Тўғри, бу ишга, корхоналар, хўжаликлар сусткашлик билан қўшилишаётгани кишини ранжитади. Ахир бу идоравий болалар боғчалари йўқ бўлган жойларда, айниқса, қўл келади-ку. Дарвоқе, хонадонда болалар боғчасини ташкил этиш тажрибаси КаМАЗ жамоасидан ўрганилган. Бугунги кунда хонадонда оилавий болалар боғчасини ташкил этиш учун сарфланган маблағлар ортиғи билан самара беришига шак-шубҳа йўқ.

С. АБДУЛЛАЕВА,
Б. ҲАСАНОВ.
(ЎзТАГ).

Она тилимиз—бебаҳо мулкимиз

СЎЗДАГИ ХАЗИНА

Мамлакатимизда амалга ошаётган ошкоралик ва қайта қуришнинг шарофати туфайли ўзбек тилига давлат мақоми берилди ва турмушимизнинг барча жабҳаларида ўзининг қонуний ўрнини эгаллай бошлади. Зеро, Ўзбекистон ҳукумати ҳузурида Жумҳурият атамашунослик қўмитасининг ташкил этилиши ҳам айни шу қайта қуришнинг муҳим самарасидир.

Эндиликда муҳим алоқа воситаси ҳисобланган тилга бундай бирёқлама ёндашишга барҳам бериш ва унинг барча имкониятларидан унумли фойдаланиш даври етди. Биз халқ тили (шева) бойликларидан ҳам, ўтмишда яратилган асарларнинг сўз хазиналаридан ҳам, айниқса тилимизнинг бой сўз ясаш имкониятларидан ҳам ўринли ва унумли фойдаланишимиз зарур. Токи, тилимизнинг атамачилик соҳаси ҳам ўринсиз ўзлашма ва калькалардан халос бўлиб, бой ва жозибадор, халқчил ва табиий ўзбек тили руҳини касб этсин. Бу борада матбуот ва ойнаи жаҳонда, радио ва маърузаларда кейинги пайтда амалга оширилаётган яхши ташаббусни — яъни кўпгина ўзлашма сўз ва атамалар ўрнида халқ тилидан олинган анъанавий ифодаларнинг ишлатилаётганлигини алоҳида таъкидлаш керак. Бироқ, бу ишлар ҳали амалга оширилиши зарур бўлган улкан ишларнинг дебочасидир. Чунки ҳали кўпгина олий ва махсус ўқув юртларининг асосий фанлари ҳам, бошқарув идораларининг тузилиши ва ишқоғозлари ҳам, саноат корхоналарининг иш жараёнлари ва маҳсулот номлари ҳам она тилида ўз ифодасини тўла топганича йўқ.

Бундан ташқари, матбуот ва бошқа манбаларда янгича қўлланаётган сўз ва атамаларнинг барчасини ҳам ҳали назарда тутилган маънони тўла акс эттирадиган, тилнинг ҳозирги тараққиёт даражасига мувофиқ келадиган мукаммал атамалар, дейиш қийин. Шу боисдан улар халқ муҳокамасидан ўтиши лозим. Бунда айниқса, тилшуносларимиз ва турлича соҳа мутахассисларининг асосли фикрлари ниҳоятда аҳамиятлидир. Зеро, шундай муҳокамалардан муваффақиятли ўтган ва терминком бўлимларида маъқулланган атамаларгина Жумҳурият атамашунослик қўмитаси томонидан эътироф этилиб, илмий ва расмий манбаларда барқарор қўлланиш ҳуқуқига эга бўладилар.

Биз ҳам қуйида матбуотда сўнгги даврда қўлланган бир қатор сўз ва атамаларнинг рўйхатини бердик. Уларнинг маъноси равшанроқ бўлиши учун русча муқобилларини ҳам келтирдик. Бундан мақсад: биринчидан, муштарийларнинг мазкур ифодалар ҳақидаги фикр ва мулоҳазаларини билиш; иккинчидан, бу сўз атамалардан ташқари, уларнинг ўзлари топган муқобили мавжуд бўлса, шуларни ҳам аниқлаб олишдир.

Таклиф ва мулоҳазалар қуйидаги манзилгоҳга юборилса маъқул бўларди.

700170. Тошкент — 170, Академиклар шаҳарчаси, И. Мўминов кўчаси, 9-уй, 2-қават.

Ўзбекистон Нозирлар Кенгаши ҳузуридаги Жумҳурият атамашунослик қўмитаси.

Нарзулла ҚОСИМОВ,
филология фанлари номзоди, Жумҳурият атамашунослик қўмитаси бош мутахассиси.

АТАМАЛАР БУРЧАГИ

РУСЧАСИ	ЎЗБЕК ТИЛИДА	РУСЧАСИ	ЎЗБЕК ТИЛИДА	РУСЧАСИ	ЎЗБЕК ТИЛИДА
арбитраж	ҳакамлик	инженер	муҳандис	ревизия	тафтиш
аристократ	кибор, синфлар, оқсуяклар	инструктор	йўриқчи, йўриқдош	рекомендация	тавсиянома
астролог	мунажжим	кандидат наук	фан номзоди	репрессия	қатағон, қатлиом
астрономия	фалакиётшунослик	клуб	даъватхона	республика	жумҳурият
атеист	даҳрий	колхоз	жамоа хўжалиги	рубрика	ойнасўз
аукцион	ким ошди савдоси	кампания	маърака	самолёт	тайёра
аэропорт	қўналға, қўнимгоҳ	форум	анжуман	секретарь	котиб, котиба
багажник	юкхона, юк қути	лекция	маъруза	совет (собрание)	кенгаш, машварат
Болгария	Булғория	мандат	ваколат	студент(ка)	толиб, толиба
взнос	бадал	министерство	нозирлик, вазирлик	теплица	иссиқхона
внешний капитал	хорижий сармоя	музикант	машшоқ	территория	ҳудуд
газета	рўзнома	новатор	бунёдкор, ижодкор	терроризм	қирғинчилик
гарантия	кафолат	область	вилоят	уровниловка	текисчилик
география	жуғрофия	округ	мавзе	фитобар	гиёҳшарбат, шарбатхона
гражданин	фуқаро	орден	тариқат	ходатайство	тақдимнома
Грузия	Гуржистон	открытка	ойнахат	ЦК	Марказқўм
группа	гуруҳ, тўда	офицер	зобит	штраф	жарима
зоология	жонзотшунослик	план	режа	экономист	иқтисодчи, тежамкор
идеологический отдел	мафкура бўлими	процент	фоиз	энциклопедист	қомусчи
икра	увулдириғ	район	ноҳия		

Кўплар бохабар. Болалар саломатлиги устида тортишувлар кичик давраларда, катта йиғинларда давом қиляпти. Айниқса, жигар хасталиги мурғак гўдакларни жуда исканжага олган. Қайси маҳалла-кўй, овул, қишлоқда бўлманг нола-ю фиғон. Унинг асоратидан йиллаб, баъзида бир умр азоб тортаётганлар бор.

Нодиржон Муҳамедовни жуда-жуда қийнайди бу. Айниқса, болалар шифокори бўлгандан сўнг, чуқурроқ ўйлаш лозим экан. Масалан, хорижда беморларнинг қонини нурлантириш йўли билан даволаш 20-30 йиллардан буён самара бермоқда. Иттифоқдаям шу усул қўлланилмоқда. Болалардаги жигар хасталигини даволашда ҳам ушбу усулни қўлласа бўлмасмикин деб ўйлади Нодиржон. Қўллаб ҳам кўрди. Илк натижалар ёмон эмас. Фан номзодлиги ишининг бош мавзуси ҳам шу.

Жумҳуриятда 2—15 ёшгача бўлган бемор болаларни даволайдиган шифохона ягона. У ҳам бор-йўғи 40 ўринли. У бундан азият чекади. Нодиржон ишлаётган Педиатрия илмий-тадқиқот институти замонавий тиббий асбоб-ускуналар билан жиҳозланган...

СУРАТДА: Нодиржон Муҳамедов бўлим ҳамширалари билан.

Муҳаммад АМИН суратга олган.

ФУТБОЛ ЯНГИЛИКЛАРИ

СССР Кубоги 1/32 финал ўйинлари қураси ташланди. Наманганнинг «Новбаҳор» командаси ўз майдонида Фрунзенинг «Олға» футболистларини қабул қилади. Фарғонада эса «Нефтяник» Чимкентнинг «Мелиоратор» командаси билан куч синашади. Жиззахнинг «Сўғдиёна» командаси Целиноградда «Целинник»нинг меҳмони бўлади.

Ўйинлар 2 майда ўтказилади.

ПРОФЕССИОНАЛЛАР САФИДА

Ленинградлик оғир вазнли боксчи Андрей Руденко Монте-Корлода заирлик профессионал боксчи Ндомингеди Лусикинен билан рингга чиқди. Жанг 6 раунгга мўлжалланган эди. Бироқ Руденко рақибини тўртинчи раундда нокаутга учратди.

Ундан олдинроқ эса ивановалик ўта оғир вазнли Андрей Орешкин совет чармқўлқоп усталаридан биринчи бўлиб профессионаллар рингида ўзини танитган эди. У профессионал боксчилар халқаро рейтинггига қабул қилинди.

ТВ

19 АПРЕЛЬ — ПАЙШАНБА

● ЎзТВ I

11.30 Кимё. Металлар. Уларнинг хоссалари ва олиниши. 12.00 «Боғ ҳовлида», «Болалигим ўтган соҳил». Телефильмлар. 12.30 «Сиёвуш ҳақида қисса». Бадиий фильм. 2-серия.

* * *

17.30 Кўрсатувлар тартиби. 17.35 Янгиликлар. 17.40 Эстетика асослари. Санъатда ғоявийлик. 18.10 Мактаб ўқувчилари учун. «Баҳор болалари». 18.35 «Бобур». Телефильм («Ўзбектелефильм»). 19.00 «Камалак жилолари». Мусиқий кўрсатув. 19.30 «Ахборот» (рус тилида). 19.50 Реклама. 19.55 «Алифбо сабоқлари». 20.30 Москва. «Вақт». 21.00 «Деҳқон юмушлари». 21.20 «Ёшлар куйлаганда». Концерт. 22.00 «Ахборот». 22.20 Экранда — кинокомедия. «Малласоч малика» («Ленфильм»). 23.40 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

18.05 Болалар учун фильм. 18.45 «Ҳалокатга маҳкум этилган». Телефильм. 19.00 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Маҳаллада учрашув». 20.00 Спорт шарҳи (рус тилида).

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

20.30 Москва. «Вақт». 21.00 «Шу куннинг мавзуида». Жумҳурият ташқарисига олиб чиқилаётган товарларни вақтинча тақиқлаш ҳақида (рус тилида). 21.15 «Эл чигармачилиги». 21.55 «Муваффақият». Бадиий фильм (рус тилида).

МТ I

6.00 «120 минут». 8.00 «Сибирнинг мовий кўзи». Илмий-оммабоп фильм 1-фильм. 9.00 «Бор бўл, мусиқа!». 9.45 Мультфильм. 9.55 М. И. Бабанованинг театр ёдномалари. 10.55 Болалар соати (инглиз тили дарси билан). 11.55 Коллаж (реклама, ахборот, эълонлар). 12.00 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати.

* * *

15.15 Болалар учун фильм. «Жиблажибон» армияси яна жангда». 16.35 «Меҳр-шафқат маликаси». Ҳужжатли фильм премьераси («ЦСДФ»). 16.55 Шеърият лаҳзалари. 17.00 В. И. Ленин таваллудининг 120 йиллигига. «Ҳозирги босқичда ленинча ғояларнинг ривожланиши». 17.45 Ю. Дранга чалади (аккордеон). 18.00 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати. 18.30 Тараққиёт. Ахборот. Реклама. 19.00 Сиёсий мулоқотлар. КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Ҳаракат дастурини муҳокама қиламиз. 20.30 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати. 21.00 Долзарб интервью. 21.10 «Орол». Телевизион бадиий фильм. 2-серия. Премьера. 22.15 «Мезон». В. Набоков мўъжизаси. 22.35 **ВЛКСМ XXI съезди кундалиги.** 23.05 «ТСН». Янгиликлар телевизион хизмати.

● МТ II

8.15 «Икки цивилизация учрашуви». Илмий-оммабоп фильм. 3-фильм. 8.35, 9.35 Умумий биология. 11-синф. 9.05 Испан тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун. 10.05 Испан тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун. 10.35, 11.35 Биология. 9-синф. 11.05 «Бола билан мулоқот мактаби». 3-кўрсатув.

* * *

12.05 Н. В. Гоголнинг экранлаштирилган асарлари. «Алвасти» («Мосфильм»). 13.20 Ритмик гимнастика. 13.50 Такрорий телефильмлар сеанси. «Ўтмишни қайтаринг». 3-серия.

* * *

16.30 МТ хазинасидан. В. Соколов концерти (кларнет). 17.20 РСФСР шаҳарлари студиялари. «Маршал Жуков. Шафқатсизлик йиллари». 2-қисм. 18.00 «Вақт». Янгиликлар телевизион хизмати (сурдо таржимаси билан). 18.30 **СССР Олий Совети сессияси.** Танаффус пайтида (19.30) — Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Қўмитаси аппарати ва «Ёш ленинчи» рўзномаси жамоаси Марказий Қўмитанинг комсомол ташкилотлари бўлими мудирининг ўринбосари Н. Тугановага онаси

Августа Тимофеевна ШЕВЦОВАнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Муҳаррир ўринбосари Фарруҳ РАҲИМОВ.

«Ёш ленинчи»

«Молодой ленинец» орган ЦК ЛКСМ Узбекистана
Издается на узбекском языке.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, ТОШКЕНТ ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32-УЙ.

ТЕЛЕФОНЛАР:
ҚАБУЛХОНА — 32-56-58
ХАТЛАР БЎЛИМИ — 32-54-65.
513500 НУСХАДА ЧОП ЭТИЛАДИ.
ИНДЕКС: 64607.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Р — 04219. Д. — 23148.